

בס"ד

ספר מעגלי החיים מעגל הזמנים

דברי תורה על אירועים במעגל השנה:

חגים, צומות, ימי אבל, שבתות מיוחדות, ימים מיוחדים, ואירועים מיוחדים.

הספר כולל דברי תורה: מגמרא, מדרשים, זוהר, אגדות, פרפראות, סיפורים, רעיונות והגיגים.

חלק זה מכיל את הנושאים: ימי הפסח, ספירת העומר, פסח שני, ל"ג בעומר, שבועות ותורת אמת.

נערך בס"ד על ידי:

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים ירושלמי

שנת התשס"ט ירושלים

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספר במחיר מוזל
ליחידים או לקבוצות
אצל המחבר
בטלפון 02-581-1133

הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת
מעלות דפנה 133/3 ירושלים

תוכן עניינים

- 13	דברים אחדים.....
- 15	ימי הפסח.....
- 15	חודש ניסן.....
- 16	החֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם ראש חֲדָשִׁים.....
- 20	חנוכת המזבח.....
- 21	מיתת שני בני אהרון.....
- 26	פטירת מרים.....
- 28	ברכת האילנות.....
- 31	מעות חיטים.....
- 33	חמץ בפסח.....
- 36	המצה.....
- 41	תענית בכורות.....
- 43	קרבן פסח.....
- 54	שבת הגדול.....
- 58	המהלך האלוקי.....
- 62	ליל הסדר – הגדה של פסח.....
- 71	הירידה לגלות.....
- 74	השעבוד במצרים.....
- 82	מכות מצרים.....
- 88	גלות מצרים כמודל לשאר גלויות.....
- 95	גאולת ישראל.....
- 99	סיפור יציאת מצרים.....
- 123	ארבע כוסות.....
- 126	ארבעת הבנים שבהגדה.....
- 138	פיוטים שבסוף ההגדה.....
- 141	משמעות הפסח.....
- 145	פרפראות.....
- 153	סיפורים לחג.....
- 171	קריעת ים סוף.....
- 194	מימונה.....
- 196	גלות וגאולה.....

- 202 - מקום שהתרחשה בו קריעת ים סוף
- 207 - מיקומו של הר סיני
- 214 - **ספירת העומר**
- 214 - מנחת העומר
- 218 - מצוות ספירת העומר
- 223 - משמעות ימי הספירה
- 230 - נוסח הספירה
- 233 - מהות ספירת העומר
- 239 - ימי אבלות
- 242 - פרקי אבות
- 250 - **פסח שני**
- 250 - פסח שני במקורות
- 252 - לכל אדם יש תקנה
- 256 - רבי מאיר בעל הנס
- 259 - **ל"ג בעומר**
- 259 - השמחה בל"ג העומר
- 266 - רבי שמעון במערה
- 271 - הזוהר הקדוש
- 274 - מעשה ניסים
- 279 - תורת רבי שמעון
- 280 - הפיוט "בר יוחאי"
- 284 - אמרותיו
- 288 - הילולת רשב"י
- 295 - בר כוכבא
- 297 - רבי עקיבא
- 302 - **שבועות**
- 302 - ימי הכנה
- 303 - שמות החג
- 306 - נעשה ונשמע
- 310 - כפה הר כגיגית
- 316 - הכנה לקבלת התורה
- 321 - מעמד הר סיני
- 330 - תורה משמים
- 340 - עשרת הדברות
- 348 - מנהגי החג

- 356 - מדרשים
- 363 - פרפראות לחג
- 366 - תיקון ליל שבועות
- 373 - נעים זמירות ישראל
- 378 - מגילת רות
- 382 - ביכורים
- 385 - גרי צדק
- 389 - סיפורים לחג
- 392 - העלייה לרגל
- 397 - **תורת אמת**
- 397 - יקרה היא מפנינים
- 419 - נתינת התורה
- 426 - קנייני התורה
- 431 - חידושי תורה
- 435 - הסתכל בתורה וברא את העולם
- 438 - לימוד תורה בכל מצב
- 441 - הַפֶּךְ בָּהּ וְהַפֶּךְ בָּהּ
- 444 - לא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ
- 451 - שער התפילה
- 455 - לזיכרון עולם

החֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֹדֶשִׁים.

התורה כותבת על יחודו של חודש ניסן: "החֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֹדֶשִׁים ראשון הוא לָכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה" (שמות יב/ב).

נטל עשר עטרות

ראש חודש ניסן היה יום מיוחד כפי שמספרת הגמרא (שבת פז:): תנא אותו היום (ראש חודש ניסן שבו הוקם המשכן) **נטל עשר עטרות:**

- א. ראשון למעשה בראשית (פירוש שבאחד בשבת נברא העולם וראש חודש ניסן של אותה שנה היה באחד בשבת, שסובר כמי שאמר שבניסן נברא העולם).
- ב. ראשון לנשיאים (שהקריב בו נחשון בן עמינדב לחנוכת הבית).
- ג. ראשון לכהונה (שאהרון הכהן התחיל ביום זה את העבודה).
- ד. ראשון לעבדות הקורבנות (שאז החלו בהקרבת הקורבנות).
- ה. ראשון לירידת האש (שיצאה אש מהשמים ואכלה את הקורבנות).
- ו. ראשון לאכילת קדשים (שמאז צריכים לאכול את הקודשים בין המחיצות).
- ז. ראשון לשכון השכינה בישראל (שהקב"ה שכן בתוכם).
- ח. ראשון לברך את ישראל (שאז ברך אהרון את ישראל בברכת הכהנים).
- ט. ראשון לאיסור הבמות (שאז החל איסור להקריב בבמות חוץ למשכן).
- י. ראשון לחדשים (שניסן הוא חודש הראשון בשנה).

שמותיו של חג הפסח

חג הפסח נקרא בחמישה שמות בשל הטעמים דלהלן:

חג המצות – הוא השם המופיע בתורה, על שם המצות שאכלו בני ישראל בצאתם ממצרים, כמו שכתוב (בשמות כג/טו) "אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר"

שבעת ימים תאכל מצות פֶּאֶשֶׁר צוֹיִתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאֲבִיב כִּי בּוֹ יֵצְאֶת מִמִּצְרַיִם וְלֹא יֵרְאוּ פָנַי רִיקִם׃

חג הפסח - על שם קרבן הפסח הקרב בב"ד ניסן, לזכר שפסח הקב"ה על בתי ישראל במכת בכורות, כמו שכתוב (שמות יב/כז): וְאִמְרָתֶם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה' אֲשֶׁר פָּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל.

חג החרות - על שם יציאת בני ישראל מעבדות (מצרים) לחרות והיותם לבני חורין, כפי שאנו אומרים בתפילות החג "זמן חרותנו". וכמו שכתוב (דברים ד/ז) "וַיֹּצֵאֲךָ בְּפָנֶיךָ בְּכַחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרַיִם".

חג האביב - על שם שהחג נחוג בחודש האביב. כמו שכתוב (שמות כג/טו) "אֶת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת פֶּאֶשֶׁר צוֹיִתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאֲבִיב כִּי בּוֹ יֵצְאֶת מִמִּצְרַיִם וְלֹא יֵרְאוּ פָנַי רִיקִם". ההקפדה על כך שחג הפסח יחול באביב היא מיסודות הלוח העברי ועיבור השנה.

חג הגאולה - על שם שנגאלנו ושאונו עתידין להיגאל בחודש זה, כמו שנאמר "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל".

ראש חודש ניסן

ארבעה ראשי שנים הם:

באחד בניסן - ראש השנה למלכים ולרגלים.

באחד באלול - ראש השנה למעשר בהמה....

באחד בתשרי - ראש השנה לשנים ולשמטין וליובלות, לנטיעה ולירקות.

באחד בשבט - ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי. בית הלל אומרים,

בחמשה עשר בו (משנה ראש השנה א,א).

ומפורט בתוספתא (ראש השנה) לאיזה עניינים קובע ראש חודש ניסן : ניסן

ראש השנה למלכים, לרגלים, לחודשים, לעיבורים, לתרומת שקלים.

ומפרש בספר התודעה:

למלכים - שמלכי ישראל מונים להן מניסן שנה חדשה. אפילו התחיל מלכותו בסוף אדר, כיון שהגיע אחד בניסן, מונים לו שנה שנייה למלכותו

(ויש בדבר חשיבות לעניין תאריך שהיו כותבים בשטרות לפי שנות המלכים).

לרגלים - מי שנדר קרבן ואיחר להביאו עובר על איסור "לא תֵאַחֵר לְשִׁלְמֹךָ". איסור חל כאשר עברו ג' רגלים כסדרן ולא הביא את נדרו. הרגל הראשון בסדר זה הוא חג הפסח, כלומר אם עברו ג' רגלים לפי סדר זה: פסח, שבועות וסוכות ולא הביא נדרו עבר על האיסור "לא תֵאַחֵר".

לחודשים - שמונים אותו ראשון לחודשי השנה.

לעיבורים - להפסקת עיבורים. כלומר, אם רוצה בית דין לעבר את השנה ולהוסיף לה אדר שני, מעבר והולך עד שמגיע אחד בניסן. הגיע אחד בניסן ולא עיברו, שוב אין מעברים אותה השנה.

ולתרומת שקלים - שכל קרבנות הציבור שמביאים מראש חודש ניסן ואילך, אין מביאים אלא מן הנקנה בכסף השקלים של השנה החדשה ולא משירי התרומה של השנה שעברה. הכסף הנשאר (שירי התרומה) היה הולך לצורך צורכי ירושלים האחרים (כגון תיקון הרחובות ומקוואות).

קידוש החודש

התורה נתנה לחז"ל את הסמכות לקבוע את ראשי החודשים ואת זמני החגים, "אשר תקראו אתם" אתם כתוב בלי וי"ו, אפשר לקרוא אתם, פירוש אתם תקבעו את המועדים.

"החדש הזה לכם" מסור הוא לכם. אמר רבי יהושע בן לוי משל למלך שהיה לו אורלוגין (שעון) וכיון שעמד בנו מסר לו אורלוגין שלו. כך אמר הקב"ה עד עכשיו חשבונן של חודשים ושל שנים בידי, מכאן ואילך הרי הן מסורים בידכם (שאתם יכולים לקבוע חדשים) שנאמר "החודש הזה לכם".

כל אלפים וארבע מאות וארבעים ושמונה (2448) שנה עד שלא יצאו

ישראל ממצרים היה הקב"ה יושב ומחשב חשבונות ומקדש את השנים ומחדש חודשים, וכיון שיצאו ישראל ממצרים מסרם להם, זהו שכתוב "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמור", מהו לאמור, אמר להם מכאן ואילך הרי הן מסורים לכם (ילקוט שמעוני יב/קצ).

ומספרת המשנה (ראש השנה ב/ט): על מחלוקת שהייתה בין רבי יהושע לרבן גמליאל מתי חל ראש חודש, דבר שמשפיע מתי יחולו החגים. שלח לו רבן גמליאל לרבי יהושע, גוזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונך.

הלך רבי עקיבא בשליחות רבן גמליאל ומצאו את רבי יהושע מצר, אמר לו, יש לי ללמד שכל מה שעשה רבן גמליאל (בעניין קביעת המועדות) עשוי, שנאמר, (ויקרא כג) "אלה מועדי ה' מקראי קדש, אשר תקראו אתם", בין בזמן בין שלא בזמן, אין לי מועדות אלא אלו (מה שחכמים בכל יקבעו הדורות).

בא לו (רבי יהושע להתייעץ) אצל רבי דוסא בן הרכינס, אמר לו רבי דוסא, אם באים אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל, צריכים אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו. שנאמר (שמות כד), ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל, ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים, אלא ללמד, שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל, הרי הוא כבית דינו של משה (ולכן גם אתה אין לך לערער על רבן גמליאל).

נטל רבי יהושע מקלו ומעותיו בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכיפורים להיות בחשבוננו. עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו, אמר לו, בא בשלום, רבי ותלמידי. רבי בחכמה, ותלמידי שקבלת את דברי.

רואים אנו כאן את כוח העצום שנתן הקב"ה לחכמים, שכל בית דין שקבעו ישראל הרי הוא כבית דינו של משה, שמה שעשה עשוי.

קיצור הגאולה

"החודש הזה לכם" זהו שכתוב "קול דודי הנה זה בא", רבי יהודה אומר קול דודי זה משה, בשעה שאמר לישראל בחודש הזה אתם נגאלים, אמרו לו משה היאך אנו נגאלים? לא כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה והלא אין בידנו אלא מאתיים ועשר?
אמר להם: הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם אלא "מדלג על ההרים", מדלג על הקצים ועל החשבונות ועל העיבורים ובחודש הזה אתם נגאלים (ילקוט שמעוני).
וזה מה שאמרו חז"ל: הקב"ה חישב את הקץ. "קץ" גימטריה 190. ניכה 190 מ – 400 שנה ונשארו 210 שנים.

חנוכת המזבח

הקמת המשכן הייתה בניסן כמו שכתוב: "וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּת בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הַזֶּה הִקָּם הַמִּשְׁכָּן" (שמות מ/ז). במשך שנים-עשר ימים הקריבו שנים-עשר נשיאי השבטים קרבנות מיוחדים לחנוכת המזבח, בכל יום נשיא אחד. זכר לכך נקבע המנהג עד היום הזה לקרוא פרשת הנשיא שהקריב באותו יום, החל מראש-חודש ניסן ועד י"ב בו.

יציאת היסוד

מרכזיותם של קרבנות אלה קשורה בחשיבותה המיוחדת של חנוכת המזבח. אמנם הדבר היה במדבר, אבל אז נוצק היסוד ונוצרה ההתחלה לעבודתם של בני-ישראל במשך כל הדורות. חנוכת המזבח היא גם ממשמעות של חינוך - כשם שהחינוך בונה את היסוד למשך כל חי האדם, כך חנוכת המזבח בנתה את היסוד לעבודת המשכן, שהיא תכלית כל עבודת האדם.

שבת הגדול

מקור השם "השבת הגדול"

שבת שלפני פסח נקראת "שבת הגדול" וכמה טעמים נאמרו לדבר:

א. על שם הפסוק בהפטרת השבת "הִנֵּה אֲנִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא". (מלאכי ג/כג).

ובהפטרה זו רמזים רבים לפסח (שהוא היום הגדול) הממשמש ובא:

- הנביא אומר: על הגאולה העתידה "כִּי־מִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאֲנוּ נִפְלְאוֹת", ואמרו חז"ל בניסן נגאלו ובניסן עתידים להיגאל.

- בפסח נדונים על התבואה, בהפטרה קורא הנביא: "הִבִּיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֹׂר אֶל בֵּית הָאוֹצֵר וְהִי טָרֶף בְּבֵיתִי וּבְחֻנוֹנִי נָא בְּזֹאת אֶמַר הַצְּבֹאוֹת אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת אַרְבּוֹת הַשָּׁמַיִם וְהִרִיקְתִּי לָכֶם בָּרָכָה עַד בְּלִי דִי", ומפרשים חז"ל "עשר בשביל שתתעשר".

- **ערב פסח** (בשנה רביעית ושביעית במחזור השמיטה) מתקיימת מצוות ביעור מעשרות (מי שעדיין יש לו מעשרות צריך לתת ולא להשאירם בביתו יותר), ווידוי מעשרות (נוסח שאומרים לאחר גמר חלוקת המעשרות).
ובהפטרה יש לזה רמז "הִבִּיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֹׂר אֶל בֵּית הָאוֹצֵר" כהכנה לפסח.

- הפסוק בהפטרה אומר על אליהו הנביא: "וְהָשִׁיב לֵב אֲבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם פֶּן אֲבוֹא וְהִכִּיתִי אֶת הָאָרֶץ חֲרָם", דבר שמתאים לפסח בו מתכנסות כל המשפחה לומר ההגדה, ואז באמת צריך "והשיב לב אבות...".

ב. על שם שהגדול שבקהילה דורש דרשה גדולה בענייני פסח ודיניו.

ג. **ספר הפרדס** כתב טעם נוסף: ניסן שבו יצאו ממצרים חמישי בשבת היה, כמו שכתוב בסדר עולם, ולקחו את השה לקרבן פסח כבר בעשירי לחודש, בשבת שלפני הפסח. אמרו בני ישראל: 'הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו' אמר להם הקב"ה: 'עתה תראו הפלא אשר אעשה לכם'

הלכו ולקחו איש איש את פסחו להיות להם למשמרת עד ארבעה עשר יום. כשראו כן המצרים היו רוצים לקום ולנקום מהם, והיו מעיהן מחותכים, ובאש נדעכים, ונידונים בייסורין ובחוליים רעים, ולא הזיקו לישראל. ועל שם שנעשו בו ניסים לישראל נקרא שבת שלפני הפסח "שבת הגדול", מפי רבי אברהם מנוחתו עדן.

ד. **בתוספות** מסכת שבת (זף:) כתבו - ואם כן ברביעי שחטו פסחיהם ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחיהם, שאז היה בעשור לחדש. ועל כן קורים אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול כדאמרין במדרש (שמות רבה תנחומא פ' בא) שלקחו פסחיהם, באותה שבת נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל, ושאלום למה היו עושים כך? אמרו להן זבח פסח לה', שיהרוג בכורי מצרים. הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל, ולא רצו. ועשו הבכורות מלחמה, והרגו מהן הרבה. וזה שכתוב "למכה מצרים בבכוריהם", שהבכורות הכו את מצרים והייתה מלחמה ביניהם.

ה. **אבודרהם** כותב - כיון שבאותו שבת נתחייבו עם ישראל במצוות. שהרי הקטן שמגיע לבר מצווה מתחייב במצוות ומעתה הוא נקרא גדול. עם ישראל נצטוו בשבת זו "וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבִתּוֹ שֶׂה לְבֵיתוֹ", ולכן הפך עם ישראל להיות "גָּדוֹל הַמִּצְוָה וְעוֹשֶׂה", ולכן נקרא שבת זו שבת הגדול.

ו. **להבדיל** מיום טוב ראשון של החג שגם נקרא שבת. כיון שאחרי שבת ישנו יום טוב של פסח שגם נקרא שבת, כמו

שכתוב "וספרתם לכם ממחרת השבת" ודרשו חז"ל ממחרת יום טוב ראשון להבדיל מדעת הצדוקים שמפרשים אחרי שבת בראשית (שבת הרגילה), ולכן קוראים לשבת זו **שבת הגדול** לציין שיש אחריה שבת קטנה היינו היום טוב של פסח.

ז. **ויש** שקושרים מקור השם על שם שבשבת זו היו אופים ככרות לחם גדולות כדי לגמור את כל קמח החמץ שבבית ומחלקים לעניים.

ח. **ישנו** עוד טעם.

פסוק אחד אומר "זכור את יום השבת לקדשו... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על פני ברוך ה' את יום השבת ויקדשהו"

פסוק אחר אומר: "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך... וזכרת כי עבד היית בארץ... על פני צורך ה' אלו קיד לעשות את יום השבת".

והנה לפני שנגאלו בני ישראל שמרו את השבת לפי הטעם שבפסוק הראשון "כי ששת ימים עשה ה'", אבל לאחר שנגאלו נוסף טעם נוסף "כי עבד היית הארץ מצרים". ולכן ברבות הטעמים כאילו עצם יום השבת נעשה גדול יותר.

ט. **ואילו במדרש רבה:** אמר רבי שמעון בן יוחאי - אמרה שבת לפני הקב"ה רבנו של עולם לכולם (לכל ימי השבוע) יש בן זוג ולי אין בן זוג. אמר לה הקב"ה - כנסת ישראל היא בן זוגך. וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני אמר להם הקב"ה זכרו הדבר שאמרתי לשבת "כנסת ישראל היא בן זוגך" היינו שכתוב (שמות כ) "זכור את יום השבת לקדשו". נמצא כשקיבלה השבת בן זוגה נעשה השבת גדול.

"שבת" – לשון זכר או נקבה?

השבת היא לשון נקבה ולמה אומרים שבת הגדול ולא הגדולה ?

ויש לומר שהשבת היא אומנם מלשון נקבה כפי שאנו מוצאים בפסוק :
 "וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת ... בְּיָמֵי וַיֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעָלָם"
 אך שבת היא גם קיצור מיום השבת. "זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ". ולפיכך
 בתפילה אנו אומרים גם וינוחו בה (בערבית) אך גם וינוחו בו (בשחרית),
 ואנו מברכים איש את רעהו בשבת שלום ומבורך ולא ומבורכת.

הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי

בהפטרות שבת הגדול אומרים: "הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנַי
 בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא"
 למה כתב הנביא בלשון הווה "שֹׁלַח" ולא בלשון עתיד "אשלח לכם את
 אליהו הנביא"?

מפרש החפץ החיים: מצד השם יתברך אין שום עיכוב, הוא שֹׁלַח מיד את
 אליהו לבשר את הגאולה, אלא שהדבר תלוי בנו. ברגע שהעיכוב מצד בני
 ישראל יוסר, מיד "אֲנֹכִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי".

המשמעות הרוחנית של פסח במוצאי שבת

לפסח שחל להיות במוצאי שבת יש משמעות מיוחדת ברבדים השונים:
 א. הרובד הגשמי – בדרך כלל עסוקים האנשים בהכנות הסופיות בערב
 פסח, מגיעים לחג עייפים. אבל כשחל פסח במוצאי שבת כולם מגיעים
 לחג רגועים, דבר המאפשר התמקדות בצדדים הרוחניים.
 ב. בשבת מקבל האדם על עצמו עול מלכות שמים בכך שהוא מכיר כי
 הקב"ה הוא בורא העולם ומנהיגו, ועל ידי זה הוא מנער עצמו מכל
 שעבוד אחר לצאת ממצרים שחל מיד לאחר השבת.
 ג. השבת מהווה סוג של גאולה, בה נגאלת הנפש בהכרתה שכל ההווה
 היא מאתו יתברך, ואילו בפסח נגאל הגוף משעבוד זרים, כך מהווים
 השבת ופסח את הגאולה השלמה (שבת אמת).

ד. אמונת עם ישראל שהקב"ה בורא את עולמו ומשגיח עליו, מתבססת על שני אירועים: בריאת העולם ויציאת מצרים. בריאת העולם מתייחס לכלל האנושות, ואילו יציאת מצרים מהווה את לידת עם ישראל. במשך השבת נקנית בנו התבונה הקוסמית כי הקב"ה ברא את העולם, ומתוכה אנו בונים לעצמנו אומה הישראלית על ידי יציאת מצרים.

ה. בזמן שבית המקדש היה קיים היו מקריבים בערב פסח שני קורבנות הנאכלים בליל הסדר: קרבן פסח וקרבן חגיגה. קרבן חגיגה הוא קרבן יחיד ולכן אינו דוחה את השבת, ואילו קרבן פסח נקרא קרבן ציבור שדוחה את השבת (פירוש שאפשר להקריבו בשבת). קורבנות אלו מבטאים את הקשר של עם ישראל לשם יתברך: קרבן חגיגה, מבטא את הקשר של היהודי הפרטי לבורא עולם, וקרבן פסח, מבטא את הקשר כחלק מכלל ישראל. בשנה רגילה בונה היהודי את הקשר הפרטי עם הקב"ה באכילת קרבן חגיגה ועל גביו הוא בונה את השייכות הלאומית. ואילו בשנה שחל פסח במוצאי שבת, שבה לא קרב קרבן חגיגה (לפי שאינו דוחה שבת), הקשר עם הקב"ה מבוסס כולו על היות האדם הפרטי חלק מכלל ישראל, בלא צורך בקשר הפרטי.

המהלך האלוקי

"מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבתך: איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת" (תהילים צב, ו-ז).

הקב"ה מנהל את עולמו בחוכמה אדירה. לא פעם האדם הפשוט שמסתכל

על מעשי ה' ואינו מבין, כיון שהוא רואה חלק קטן של התמונה. כאשר התמונה כולה נשלמת אז נזכה לראות גדולת ה' בעולם. משל למה הדבר דומה: מראים לאדם חלק קטן של פזל ושואלים אותו: איזה תמונה זו היא? במקרה הטוב יאמר "איני יודע", במקרה הגרוע יהיה משוכנע בטעותו. רק לאחר שהפזל יורכב כולו אז תראה התמונה להפליא. מהלך גאולת עם ישראל מתחיל עוד לפני ברית בין הבתרים, דרך כור ההיתוך במצרים לקראת התהוותו של עם ישראל על ידי קבלת התורה וארץ ישראל.

ברית בין הבתרים

"וַיֹּאמֶר... בְּמָה אֲדַע כִּי אִירְשָׁנָה: וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי קַחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלָּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלָּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ וְתֹר וְגֹזֶל... וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתִרְדְּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם וְהָיָה אִימָה חֲשֹׁכָה גְדֹלָה נִפְלֶתתָּ עָלָיו: וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרַי כֹּן יֵצְאוּ בְּרֶכֶשׁ גָּדוֹל... וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וְעֵלְטָה הָיָה וְהָיָה תַנּוּר עֹשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה: בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ נָתַתִּי אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פָּרָת: אֶת הַקֵּינִי וְאֶת הַקֶּנֶזִּי וְאֶת הַקֶּדְמֹנִי: וְאֶת הַחֲתִי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הַרְפָּאִים: וְאֶת הָאֱמֹרִי וְאֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַגְּרִגְשִׁי וְאֶת הַיְּבוּסִי" (בראשית טו, ח-כא).

על הברית שכרת הקב"ה עם אברהם בין הבתרים ישנן קושיות רבות, והדבר צריך ביאור:

א. למה הקב"ה גזר על אומה שלמה טרם נולדה גזרת גלות ועינוי כה קשה. מה פשעו של העם?

ב. בדרך כלל כשכורתים ברית, כל אחד מבטיח עזרה לחברו, וכאן רואים

"אִימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה", דבר שמרמז על ארבע גלויות עתידיות. ועוד שאומר הקב"ה לאברהם: "יָדַע תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה". האם זו דרכה של ברית?

ג. אברהם אבינו הרחמן, שאפילו כשביקש הקב"ה להחריב את סדום, אנשים רעים וחטאים, מתפלל ומתחנן לבטלו, ואילו כאן בגזרת הגלות והעינוי הקשה לבניו מקבל אברהם בשלוות נפש, היתכן?

ד. ועוד הפסוק מסיים: "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרַכָּשׁ גָּדוֹל", איזה פיוס הוא? אם אומרים לאדם: נכה את בניך מכות נמרצות ואחר כך נשלם להם סכום גדול, האם יסכים לכך? היש לך עלבון גדול מזה?

האמהות היו עקרות:

כדי לעמוד על טיבם של הדברים יש להתבונן על תולדות אבותינו ואמהותינו הקדושים.

למה אברהם אוהבו של הקב"ה סבל עד שנולדו לו בנים? וכן למה שרה סבלה? ולבסוף היה להם בן רשע?

כן ביצחק, למה הייתה רבקה עקרה וסבלה עד שהרתה, כאשר אצל האנשים הדבר בא בקלות? למה נולד להם בן שהיה רשע?

זיכור האבות:

מסביר האלשי"ך: תחילה רצה הקב"ה לתת את התורה לאחר אלף דור, לפי שכשחטא אדם הראשון הטיל הנחש זוהמא (רוחנית) באדם, וכל הדורות הבאים אחריו היו מזוהמים ולא היו מסוגלים לקבל את התורה. וזה שכתוב: "דָּבַר צָוָה לְאַלְף דֹּר", פירוש: התורה אשר ציוה להודיעה בעולם לאחר אלף דור, ראה שאין העולם מתקיים בלא תורה והעביר מהם תשע מאות ושבעים וארבעה דורות, ונתנה לאחר כ"ו דורות (מאדם עד משה כ"ו דורות).

אם כן צריכה עבודה מאומצת לטהר מכל הזיהום והסיגים של אלף דור במשך זמן קצר של כ"ו דורות.

ולכן אברהם אבינו שממנו מתחיל להיוולד "עם קדוש וטהור" לא יכול להוליד עד שהזקין ובטלו ממנו התאוות, ונזדכך בכמה ניסיונות, וגם אז הבן הראשון (ישמעאל) לא היה נקי.

גם יצחק היה מוכרח לעבור תהליך של סבל, ולהוליד תחילה את עשו ויעקב, כדי שעשו ישאב את כל הזוהמה ויעקב יצא נקי, "איש תם יושב אוהלים". ורק מיעקב יצאו השבטים נקיים וטהורים.

הזיכור במצרים:

לאחר זיכור האבות היה צורך בזיכור של כל העם, ולכן גזר הקב"ה עליהם את גלות מצרים, "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה", "כור ההיתוך" כפי שמכנים אותו חז"ל. ורק אחר כך "יצאו ברכוש גדול" הרכוש הרוחני קבלת התורה וממנה לקבלת ארץ ישראל.

ועתה, ברור טיבה של הברית והגלות (הזיכור כדי לקבל את התורה וארץ ישראל), וברור המהלך האלוקי. לכן קיבל אברהם אבינו את הגזרה ולא ניסה לבטלה, שהבין שזה התהליך ליצירת האומה הקדושה (פסוק קול יהודה).

פְּרִכְשׁ גָּדוֹל

"דָּבָר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת יָרְעָהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת יָרְעוּתָהּ כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב".

אמרי דבי רבי ינאי: אין "נא" אלא לשון בקשה. אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה: בבקשה ממך, לך ואמור להם לישראל, בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב. שלא יאמר אותו צדיק (אברהם אבינו): "ועבדום ועינו אותם" קיים בהם, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קיים בהם (ברכות א.).

והדבר פלא: מה צורך לבקש מהעם דבר שהוא לטובתם? ועוד "שלא יאמר אותו צדיק", הרי אף בלא טענות אותו צדיק, וכי הקב"ה לא היה מקיים הבטחתו?

ועוד קשה: למה עשה הקב"ה דרך הערמה שישאלו מהם. שייטלו מהם בכח, בדמי עבודתם של 400 שנה?

ויש לבאר: לפי שרצה הקב"ה שכל העם ייקח חלק פעיל בשחרורו. כי יתכן שאחר כך כשיראו העם את תלאות המדבר ירצו לחזור למצרים, ויטענו למצרים כי משה ואהרן הסיתו אותם לברוח.

אבל עכשיו שלקחו בעורמה ממצרים רכוש רב כזה, לא יהיה להם פנים לחזור למצרים. ולכן היה צריך לשון בקשה, כי יתכן שלא יסכימו בני ישראל לעשות דרך ערמה, כדי לא לקלקל את יחסיהם עם המצריים (קול יהודה).

שלא יאמר אותו צדיק:

כתב מהר"ם אלשיך: עיקר הרכוש הגדול הוא הרכוש הרוחני של קבלת התורה, ובודאי שהקב"ה יקיים הבטחתו אף בלא טענת אברהם. אומנם יכול אותו צדיק לטעון "עבדום ועינו אותם" קיים "בהם", פירוש בגופם, ואילו "אחר כן יצאו ברכוש גדול" לא קיים "בהם" בגופם אלא ברוחניות. לפיכך אמר הקב"ה למשה שישאלו ממצרים כלי כסף וזהב, שיהיה להם גם רכוש גשמי.

ליל הסדר – הגדה של פסח

מצוות הלילה

בזמן שבית המקדש היה קיים היו לנו הרבה מצוות בלילה הזה, בימינו נותרו לנו שתי מצוות מהתורה: אכילת מצה, וסיפור יציאת מצרים. ושתי מצוות מדרבנן: שתיית ארבע כוסות, ואכילת המרור, בנוסף מצוות קידוש על הכוס שנוהגת בכל ליל שבת ויום טוב. בנוסף לכך תקנו קבעו חכמים מנהגים וסדרים לליל הסדר (קערה, אכילת כרפס וכו').

מהו הסדר?

עריכת ליל סדר בתימן

מצוות ליל פסח נקראות 'סדר', משום שהן ערוכות בצורה מסודרת ומפורטת. מבנה ה'סדר' משלב את מצוות הפסח, עקרונות חינוכיים חשובים וסודות קבליים. לכן חשוב לקיימו כהלכתו, לכל פרטיו.

חז"ל נתנו סימנים לעריכת הסדר

ואלו הם: קדש. ורחץ. כרפס. יחץ. מגיד. רחצה. מוציא. מרור. כורך. שלחן עורך. צפון. ברוך. הלל. נרצה:

קדש – תחילה מקדש על היין ושותה הכוס בהסיבה.

ורחץ – נטל ידיו לצורך אכילת כרפס במי מלח, שכל דבר שטיבולו במים צריך נטילה, אך לא יברך.

כרפס – טובל כרפס במי מלח, מברך בורא פרי האדמה (ומכוון בברכת האדמה לפטור את אכילת המרור שיבוא בהמשך) ואוכל פחות מכזית.

יחץ – לוקח ג' מצוות שמורות, חוצה את האמצעית ושומרה לאפיקומן. מגיד – כאן מתחיל את ההגדה. כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. בסיום קטע זה של ההגדה שותה כוס שני בהסיבה.

רחצה – נוטל ידיו בשנית לצורך אכילת המצה, ומברך על נטילת ידיים. מוציא – לוקח את שלוש המצות כשהאמצעית חצויה ומברך המוציא לחם מן הארץ.

מצה - כאן הולך לקיים מצוות עשה מהתורה "בערב תאכלו מצות".

משמיט את המצה התחתונה, ונשארת בידו מצה וחצי, ומברך על אכילת מצה, ואוכל שני שיעורי כזית אחד בשביל ברכת המוציא ואחד בשביל "אכילת מצה".

מרור – לוקח את המרור (חסה או חריון) ומברך על אכילת מרור, ואוכל לפחות כזית (30 גרם).

בורך – כאן לוקח מרור ומצה וכורכם יחד ואומר (לפי נוסח הספרדים) "מצה ומרור בלא הסיבה, זכר למקדש בימינו יחודש. כהלל הזקן שהיה כורכן ואוכלן בבת אחת לקיים מה שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו".
שלחן עורך – ניגש לסעודת ליל הסדר.

צפון – בסוף הסעודה לפני ברכת המזון מוציאים את האפיקומן, ואומר "זכר לקרבן פסח הנאכל על השבע" ואוכל המצה (גם בכורך אוכל שני כזתות כנגד קרבן פסח ומצה שעמו).

ברך – מברך ברכת המזון. בסוף ברכת המזון מברך בורא פרי הגפן על כוס שלישית ושותה היין בהסיבה.

הלל – כאן אומרים את חלק ההלל שבהגדה. בסוף שותה כוס רביעית בהיסבה (ומברך ברכה אחרונה "על הגפן ועל פרי הגפן").

נרצה – בעשותנו הסדר כתיקונו ירצה ה' במעשינו.

מנהג האשכנזים לומר כאן "חסל סדור פסח כהלכתו. ככל משפטו וחקתו. כאשר זכינו לסדר אותו. כן נזכה לעשותו. וזו שוכן מעונה. קוים קהל עדת מי מנה. בקרוב נהל נטעי כנה. פדוים לציון ברנה".

הרמזים שבסדר "קדש ורחץ"

תלי תלים של רמזים ישנם בסימני ההגדה. והמדקדקים במצוות מקפידים לקרוא כל סימן על מקומו ולבטאו בפה, כקריאת ההגדה ממש, מפני קדושת תיבות אלה וקדושת מחברן.

הסביר בספר תורת משה: בשיטת המוסר

קדש – תחילה צריך לקדש עצמו במותר לו.

רחץ – אחר כך ירחץ, ראוי לך שתרחץ מכל אשמת דבר, להתרחק מהעבירות שבידך.

כרפס – אחר הרחיצה, קנה מדות קנייניות טובות, שלא תרדוף אחר המותרות כי אם טוב ארוחת ירק בחומץ ותצמצם עצמך.

וזהו הכרפס, או שאר ירקות מצטמק ויפה לו. אבל במתן לעני אל תצמצם. וזהו נרמז באותיות כ' ר' פ' ס' : כר - כלומר תמלא כף (פירוש צדקה) לבעל ריש ועני. פס - לומר כי אחרי מלאך כף הריש (שכבר נתת לעני הצדקה), גם בפה תסמכהו כי תפייסהו.

יחץ - ושמא תאמר כי מה אעשה ואין ידי משגת, פרוס לרעב לחמך, חציה לך וחציה לעני.

מגיד רחצה - היה מגיד לעם שירחצו מטומאותיהם וישובו גם הם עד ה', שתהיה זוכה ומזכה.

מוציא מצה - היצר הטוב הוא כטמון לפני היצר הרע, יצא בגבורתו בעזרת תשובה ומעשה הצדקה. וזהו מוציא מצה, כי תהיה מוציא היצר הטוב הנקרא מצה כמו שאמרו חכמי האמת הפך החמץ שהוא היצר הרע. ההבדל בין חמץ ומצה אינו אלא שבזה יש אות ח ובזה האות ה. ההבדל בין האות ח לאות ה שבזה הרגל סגורה לגג ולזה הרגל תלויה. כי היצר הטוב רגלו תלויה רמז לבעלי תשובה שנכנסים משם, כמו שאמרו ז"ל (מנחות כט:) העולם הזה נברא בה"א כאכסדרה כו', אך המחזיק ביצר הרע סותם בין ירך הה"א וגגה ונועל דלת התשובה. וזהו ח"ת של חמץ, שבו שאור שבעיסה המחמיץ ומעפש העיסה.

מרור כורך - ואחר צאת היצר הטוב בגבורתו, את המרור, הוא היצר הרע כי מר הוא תשקע בטיט. ואחרי כן תוסיף כי יהיה כורך, כי תהיה כורך

מציע לנו. זהו אחד ההסברים למניין סימני הסדר (הרב גולדויכט).

לקרוע את ים המחשבות

כשישב החסיד הנודע רבי הלל מפאריטש אצל ה'צמח-צדק', הסביר הרבי את המשמעות של קריעת ים-סוף בעבורנו, ואמר: בקריעת ים-סוף על כל אחד ואחד לקרוע את ה'ים' האישי שלו - את 'ים המחשבות' שלו, את כל המחשבות אשר אינן לרצון ה' - וללכת ביבשה.

סיפורים לחג

תפילה לפני אכילת חמץ בליל הסדר בשואה

בתקופת השואה אנשים לא מעטים שהגיעו עד סף מות, הם קיבלו לאכול מנות לחם זעומות. בהתקרב חג הפסח לא ידעו מה לעשות, ממילא אין מצות אבל לאכול לחם הדבר קשה ביותר. הרבנים במחנה ברגן-בלזן חיברו תפילה מיוחדת שיאמרו לפני שיאכל החמץ בליל הסדר במקום המצות, תפילה זו התפשטה לשאר מחנות והפכה לתפילת השתפכות לקב"ה לזמנים הקשים ההם.

וזה נוסח התפילה:

לפני אכילת חמץ יאמר בכוונת הלב: אבינו שבשמים הנה גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ולחוג את חג הפסח באכילת מצה ושמירת איסור חמץ, אף על זאת דאבה לבנו שהשעבוד מעכב אותנו ואנחנו נמצאים בסכנת נפשות.

הננו מוכנים ומזומנים לקיים מצוותך וחי בהם ולא שימות בהם וליזהר מאזהרה "הזהר לך ושמור נפשך מאוד", ועל כן תפילתנו לך

שתחיינו ותקיימנו ותגאלנו במהרה לשמור חוקיך ולעשות רצונך
ולעבדך בלבב שלם - אמן.

אמת או מת

מסופר בימיו של רבי קלונימוס. פעם בליל שבת חולם הרב והנה בית הכנסת עולה האש כשמקור האש מתוך ארון הקודש. קם הרב בבהלה ורץ לבית הכנסת והנה הכל על תיקונו, הבין הרב שרומזים לו משהו מהשמים, אך לא ידע מה. ניגש הרב ופתח את ארון הקודש והנה מונח שם בקבוק של יין. פתח הרב את הבקבוק והנה הוא מלא דם, מיד הבין הרב שנרקמה עלילת דם. הלך הרב והחליף את בקבוק הדם ליין ושב לביתו, אך השינה ממנו ואילך. ביום השבת הלך לבית הכנסת ולא סיפר לאיש את אשר אירע בלילה.

לקראת תפילת המוסף פרצו לבית הכנסת המושל ואיתו הכומר שונא היהודים עם חיל רב מאוד. ניגש הכומר אל ארון הקודש וקרע את הפרוכת והוציא משם את הבקבוק וקרא אל המושל "הנה בקבוק הדם, היהודים הרגו את בנך ולקחו את דמו לעשות ממנו מצות לפסח". כעס המושל ופנה לרב לקבל הסבר את המעשה.

לקח הרב את הבקבוק ופתחו ואמר למושל "יטעם כבודו מהיין המשובח, זה לא דם אלא יין לקידוש והבדלה", מסתבר שאכן זה יין ולא דם. כשראה המושל את פני הכומר והנה חוורו כסיד, הבין המושל שדברים בגו פנה לרב שיסביר מה פשר הדבר.

אמר הרב למושל שיביא את גופת בנו והבן עצמו יספר מה קרה, התפלא המושל אך מיד הביאו. למרות היות יום השבת לקח הרב קלף וכתב עליו את האותיות **אמת** והדביקו למצחו של הילד, מיד קם הילד לתחייה,

שאל אותו הרב "מי הרג אותך?", נעץ הילד את עניו בכומר ואמר "זה הרגני ולקח את הדם", לאחר מכן הסביר הרב למושל שהוא לא יכול להשאיר את הבן חי, מחק הרב מעל הקלף את האות א ונשארו האותיות **מת**, וחזר הילד להיות מת.

ביקש המושל מהרב שישאיר את הילד חי, אך הסביר הרב שאין לו רשות לעשות כן, והרשות ניתנה רק כדי להוכיח את חפותו של עם ישראל. מיד ציוה המושל לתלות את הכומר ברחובה של עיר, "כִּן יִאָבְדוּ כָּל אוֹיְבֶיךָ ה'".

ליל סדר בבית הצדיק

בתקופה שהחלת תנועת החסידות להתפרסם, היו לה מתנגדים רבים. החסידים היו מתנהגים בדרכי החסידות בהסתר.

ויהי מקרה וזוג צעיר התחתן, לאחר זמן שמה האישה לב שבעלה קורא בספר מסוים בהסתר, לאחר שבדקה איזה ספר הוא קורא הסתבר שבעלה חסיד וקורא ספרי חסידות, דבר שמבחינת משפחתה היה דבר ש"יהרג ועל יעבור". כששמע אביה על הדבר דרש מהבעל שיתן גט לבתו, אך הבעל התנגד.

הדבר הפך לשיחת היום, והמחלוקת סביב המקרה החלה להתפשט, הגיעו הדברים לאלימות קשה בין שני הפלגים: חסידים ומתנגדים.

כששמע מושל העיר על הדבר זימן אליו את הפלגים ושמע מהם על מקור המחלוקת.

כששמע המושל על רקע המחלוקת, ועל הספר המסתורי שקורא הבעל, סיפר להם המושל: לפני יותר מ 60 שנה היה אחד מגדולי החסידים שערך את ליל הסדר. לאחר סיום הסדר ישב הרב והיה שקוע עמוק בעיני הפסח כשהוא מעיין בגמרות ומדרשים. באותה הלילה פרץ לעיר חיל האויב שצר על העיר כמה חודשים וכבש את העיר בסערה. לאחר גמר הכיבוש נתן

המפקד לחייליו ארכה של שעותיים כדי לבזוז בעיר. והנה לאחר גמר הזמן מנה המפקד את חייליו והנה חסרים שלושה חיילים, מיד נתן הוראה לחפש אותם בכל פינה בעיר. לאחר חיפוש ממושך הגיעו החיילים לביתו של הרב החסיד, והנה מראה מוזר מתגלה לעיניהם. הרב הקשיש יושב רכון לספרים ולא מרגיש מכל המתרחש סביבו. שלושה החיילים עומדים ליד הרב בלא תזוזה. נגשו החיילים וניסו לדחוף את חבריהם בכעס על שערכו את כולם, אך החיילים לא יכולים לזוז. כל המאמצים להזיז את החיילים נכשלו, הרגליים כאילו נצמדו לקרקע בלא אפשרות לזוז.

לאחר שהגיע המפקד וראה את המחזה, וראה את היהודי הקשיש שהיה רכון על ספריו כל העת ולא הרגיש מכל מה שקורה סביבו, הבין שהיהודי הקשיש איש קדוש הוא.

פנה המפקד לקשיש, והנה לפתע כאילו חזר הרב לעולמות שלנו. ביקש המפקד מהרב שישחרר את חייליו. אמר הרב בפשיטות: כנראה שגנבו כלים מהבית, ברגע שיחזירו מה שגנבו יהיו משוחררים. ואכן כך היה הדבר, לאחר שהוציאו מכיסי החיילים את כל מה שגנבו יכלו החיילים ללכת.

הבין המפקד שהוא עומד מול איש אלוקים קדוש, ביקש ממנו שיברך אותו. בירכו הרב באריכות ימים, שאל המפקד: עד כמה שנים אאריך ימים? אמר לו הרב: אתה עתיד להיות מושל של עיר גדולה. יגיעו ימים ותהיה מחלוקת בין היהודים. המחלוקת תהיה בין חסידים למתנגדים על רקע הספר שלי. תספר להם את כל הסיפור הזה, ויהיה שלום ביניהם. אז תדע שהגיע זמנך להפטר מהעולם.

שאל המושל: האם אתם יודעים מי היה אותו מפקד? זה אני!! אני יודע שעכשיו הגיע זמני להפטר מהעולם לפי הבטחת אותו צדיק. ואכן לאחר ששמעו היהודים את הסיפור והבינו את גדולת מעלת בעל הספר, נעשה שלום בין הניצים. ובאמת לאחר זמן קצר נפטר אותו מושל

לבית עולמו כשהוא זקן מאוד.

כָּבֵד לֵב פְּרָעָה

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כָּבֵד לֵב פְּרָעָה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם" (שמות י', יד).

בילקוט שמעוני מביא משל נאה: האריה הטיל מכס על כל עוברי היער, והחמור מונה ליטול מס זה. יום אחד האריה השועל ושאר חיות היו הולכים ביער, הגיעו למעבר שהחמור נוטל בו את המס, אמר להם החמור תנו לי מכס. אמר לו שועל לחמור: כמה עזים פניך אתה יודע שמלך שבחיות עמנו ואתה מבקש מכס? אמר לו החמור: מן המלך אני נוטל ולגנזיו אני מכניס. יצא הארי וטרפו לחמור ונתנו לשועל, אמר לו סדר לי אבריו של שוטה זה.

הלך השועל וסדרן, ראה השועל לבו, לא יכל להתאפק נטלו ואכלו. כשבא הארי מצא אבריו מנותחים, אמר לו לבו של שוטה זה היכן הוא? אמר לו: אדוני המלך לא היה לו לב שאם היה לו לב לא היה נוטל מכס מן המלך. אף פרעה כן, אם היה לו לב לא היה אומר למלך מלכי המלכים תן לי דורון, ולא היה אומר "מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה'", שלבו הפך להיות כבד.

ניסיון בחמץ שעבר עליו הפסח

באחת העיירות שבסביבת פרנצ'ב שבפולין גר יהודי תם וישר, ר' רפאל גובז'נסקי. הוא חקר מאת הפריץ את בית השכר בכפר הסמוך ופרנסתו נמצאה בהרווחה. כל בני הכפרים הסמוכים נכנסו ללגום את היי"ש ולנוח מעט. אך דאגה כרסמה בלבו והעיבה את אושר חיו: בנים לא היו לו. עברו שנים והגיע כומר חדש למקום ששנאתו ליהודים הייתה תהומית. מיד כשראה את רבי נפתלי והצלחתו הוסיף שנאה על שנאתו וחשב איך להתנכל לו.

מידי שנה לקראת פסח, היה רבי נפתלי מוכר את חמצו לגוי מסוים בכפר. פנה הכומר לאותו גוי ושיחד אותו לבל יקנה ממנו את החמץ. ואכן המתין רבי נפתלי אך הלה לא הגיע.

הגיע כבר זמן "איסור חמץ". ראה רבי נפתלי שלא הצליח למכור את חמצו, פתח את חנותו והכריז בקול רם: הריני מפקיר את כל חמצי, הרוצה לבוא ולקחת – הרשות בידו. פנה רבי נפתלי ונסע לביתו. כל ימי החג היה שמח וטוב לב על שלא נכשל באיסור חמץ בפסח.

לאחר החג רתם את העגלה ונסע לחנותו לראות מה מתרחש שם. בדרך פגש כפרי, שאלו: נו, איך עבר הפסח, האם נהניתם מהי"ש? לתדהמתו ענה הכפרי: לא! שני כלבים שחורים מטילי אימה שמרו על הפתח ולא נתנו לאיש להתקרב...

כשקרב רבי נפתלי, ראה את שני הכלבים השחורים בפתח שעוזבים את המקום. הרגיש רבי נפתלי שסייעוהו מהשמים, ואף על פי כן לא רצה ליהנות מחמץ שעבר עליו הפסח. פנה אל הרב להתייעץ. לאחר ששקל הרב את הדבר אמר שבדיעבד הי"ש מותר בהנאה.

חשב לעצמו רבי נפתלי: הרי מצא הרב היתר דחוק בהפסד מרובה, איך אוכל לסמוך על זה, בשביל בצע כסף. נכנס לחנותו ופתח את ברזי הי"ש והכל נשפך לאיבוד.

כששמעה זאת אשתו פרצה בבכי מר. הלכה אל הרב וסיפרה לו את המעשה: ילדים אין לי, ועכשיו גם פרנסה אין לי. אמר לה הרב: אל תבכי, בזכות המצווה תזכו לבנים ופרנסה בריווח. ואכן כך היה הדבר.

אפיית מצות במחנה השמדה

חורף קשה בא עלינו בשנת תש"ה במחנה-הריכוז פייהינגן שבגרמניה. מצד אחד, עבודת-הפרך במחצבות האבן, במשמרות-לילה, בקור וברעב, ומצד שני, שררה במחנה מגפת-טיפוס אשר הפילה קורבנות רבים. על אלה נוספו קורבנות ממעשי-הרצח האכזריים של אנשי הס"ס. התוצאה הייתה

עילפון מוחלט ואדישות לכל הנעשה.

ברם, במחנה-מות זה נמצאו יחידים, אשר בעקשנות שמרו על יהדותם עד הרגע האחרון. חג הפסח מתקרב ובא, כיצד אפשר להימנע מאכילת חמץ?

ימים אחדים לפני הפסח נכנס לסדנה, שבה עבדתי בהכנת-שלטים, אחד מאנשי הס"ס ושאלני, אם יכול אני להכין בשבילו מטרות לקליעה. ברגע זה נצנצה מחשבה במוחי והצעתי לו, להכין מטרות גדולות שעליהן מודבקות תמונות של חיילים יורים. לשם כך, אמרתי לו, דרושה כמות גדולה של קמח, לשם הכנת דבק...

לאחר קבלת הקמח מהמטבח והעברתו לסדנה, קראתי לחברי וגיליתי להם את הנס, ואין לתאר את שמחתם. רצון-החיים הכבוי הניצת מחדש. "אורגנו" כמה עצים, מצאנו גלגל והתחלנו במלאכת-הקודש, לאחר שקרצפנו בעזרת זכוכית שולחן אחד, ושמנו עליו כמה לבנים לווטות.

הסדנה גבלה עם חדרו של זקן-המחנה. לאחר שהקיר נתחמם, דפק הלה לפתע בדלת ודרש לפתוח מיד. בדלית ברירה פתחנו, אולם לאחר שראה את המצות ואת מלאכתנו, נעצר בהפתעה גדולה, ורק ביקש מאתנו להמשיך בשקט, לבל נעורר תשומת-לב של המשמרות. בצאתו את החדר, ביקש לבל נשכחו ונשאיר לו מן המצה בליל הסדר הראשון.

במהירות הבזק התפשטה הידיעה בין כל היהודים שבמחנה, והלבבות החלו שוב לפעום בתקווה, למשמע ההצלחה בפעולה הנועזת.

בליל הסדר הראשון התאספנו בסדנה כבימי האנוסים בספרד, וביראת-כבוד פתחנו באמירה: "עבדים היינו..." לכל אחד ניתנו שלוש מצות, ובמקום יין השתמשנו במים ממותקים בסוכר. כן היו לנו תפוחי אדמה לכרפס וסלק לבן למרור. במים ובמלח לא היה מחסור...

אמרנו את ההגדה מתוך כמה סידורי-תפילה, אשר הצלחנו להסתיר במשך כל הזמן. לאחר שסיימנו מחצית ההגדה, נתלהב עזריאל והחל לדרוש

בפנינו לבל נתייאש, לעמוד במבחן הייסורים, שהרי הגאולה כבר קרובה...

חמץ בפסח

מספרים על זוג צעיר בירושלים העתיקה שהתחתן לפני פסח ובערב פסח הוזמן הזוג הצעיר לליל הסדר לבית הכלה. החתן הצעיר מתקבל בסבר פנים יפות כנהוג.

מגישים מרק עם קניידלך והחתן הצעיר מכניס את הכף למרק ומוציאה: שוד ושבר! מה קורה? בתוך הכף משייטים להם כמה גרגרי חיטה, לא עליכם!

מיד הלכו לרב סלנט לשאול מה עושים? לקח הרב סלנט את השטריימל של החתן, ונערו, ומיד נושר ממנו גשם של גרגרי חיטה.

מה מתברר? בשעת החופה הקהל המטיר עליהם כנהוג גרגרי חיטה כמזל וברכה לפריון והבחור מיד אחרי החתונה איפסן את השטריימל בקופסה שלו וכך שכחו לנער אותו מהגרגרים.

חזרו אפוא בני המשפחה והמשיכו בליל הסדר כרגיל תוך ידיעה שהכל הוכשר כהלכה בבית החמות.

חזון העצמות היבשות

בהפטר שבת חול המועד פסח אנו קוראים חזון העצמות היבשות האמור לעניין תחיית המתים, והטעם כי תחיית המתים תהא בניסן וגוג ומגוג בתשרי, על כן מפטירין בניסן "העצמות היבשות" ובתשרי "ביום בוא גוג" (שו"ע הלכות פסח סי' תצ"א ומשנה ברורה).

יחזקאל פרק לז:

(א) הִיטָה עָלַי יָד ה' וַיּוֹצֵאֵנִי בְרוּחַ ה' וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת: (ב) וְהֶעֱבִירֵנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יִבְשׁוֹת מְאֹד: (ג) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם הִתְחַיֵּינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַר ה' אֱלֹקִים אַתָּה יָדַעְתָּ: (ד) וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיִּבְשׁוֹת שְ�מַעוּ דְּבַר ה': (ה) כֹּה אָמַר ה' אֱלֹקִים לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וְחַיִּיתֶם: (ו) וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גְּדִים וְהָעֲלַתִּי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקִרְמַתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וְחַיִּיתֶם וַיִּדְעֻתְּם כִּי אֲנִי ה': (ז) וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי וַיְהִי קוֹל כֹּה־נִבְאִי וְהִנֵּה רַעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל עֶצְמוֹ: (ח) וַרְאִיתִי וְהִנֵּה עֲלֵיהֶם גְּדִים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְמַעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם: (ט) וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל הָרוּחַ הִנָּבֵא בֶּן אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל הָרוּחַ כֹּה אָמַר ה' אֱלֹקִים מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בְּאֵי הָרוּחַ וּפְחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וַיְחִיו: (י) וְהִנָּבֵאתִי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיְחִיו וַיַּעֲמֵדוּ עַל רַגְלֵיהֶם חֵל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד: (יא) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הִנֵּה אֲמָרִים יִבְשׁוּ עֲצָמוֹתֵינוּ וְאַבְדָּה תִּקְוַתֵּנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ: (יב) לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר ה' אֱלֹקִים הִנֵּה אֲנִי פֹתַח אֶת קְבֻרֹתֵיכֶם וְהָעֲלִיתִי אֶתְכֶם מִקְבְּרוֹתֵיכֶם עִמִּי וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל אֲדֹמַת יִשְׂרָאֵל: (יג) וַיִּדְעֻתְּם כִּי אֲנִי ה' בִּפְתָחִי אֶת קְבֻרֹתֵיכֶם וּבְהָעֲלוֹתִי אֶתְכֶם מִקְבְּרוֹתֵיכֶם עִמִּי: (יד) וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וְחַיִּיתֶם וְהִנָּחֲתִי אֶתְכֶם עַל אֲדֹמַתְכֶם וַיִּדְעֻתְּם כִּי אֲנִי ה' דִּבְרַתִּי וְעֲשִׂיתִי נְאֻם ה':

משל או אמת

חז"ל נחלקו אם נבואת "חזון העצמות" שניבא יחזקאל על פי השם הייתה אמיתית או רק למשל לעם ישראל בגלות:

ילקוט שמעוני: תניא רבי אליעזר אומר – מתים שהחיה יחזקאל עמדו על רגליהם ואמרו שירה ומתו, מה שירה אמרו ה' ממית בצדקו ומחיה ברחמים רבים.

אמר לו רבי נחמיה - משל היה.

רבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר - מתים שהחיה יחזקאל הלכו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות, עמד רבי יהודה בן בתירא על רגליו ואמר - אני מבני בניהם והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם.

ומפרש הרד"ק: "ויאמר אלי העצמות האלה כל בית ישראל המה" –

אפשר שהעניין הזה משל: אמר לו הקב"ה ליחזקאל: זה שהראיתי לך במראה הנבואה העצמות היבשות שחיו וקמו על רגליהם זהו משל לכל בית ישראל שהיו בגלות זה כמה שנים, עד שנאשו מן הגאולה ואמרו יבשו עצמותינו ואבדה תקוותנו וגו', כלומר הרי אנו כעצמות יבשות שאין להן עוד תקווה.

מי הם המתים שהחיה יחזקאל

ילקוט שמעוני: אמר רב : אלו בני אפרים שמנו לקץ הגאולה במצרים וטעו (ויצאו ממצרים קודם זמן גאולה 190 שנים ונרצחו בדרך) שנאמר: "וּבְנֵי אֶפְרַיִם שׁוֹתְלַח וּבָרַד בָּנוּ וְתַחַת בָּנוּ וְאֶלְעָדָה בָּנוּ וְתַחַת בָּנוּ: וְזָבַד בָּנוּ וְשׁוֹתְלַח בָּנוּ וְעֶזֶר וְאֶלְעָד וְהַרְגוּם אֲנָשֵׁי גֵת הַנּוֹלָדִים בְּאַרְץ כְּנָעַן לְקַחַת אֶת מְקוֹנֵיהֶם: וַיִּתְּאֲבֵל אֶפְרַיִם אֲבִיהֶם יָמִים רַבִּים וַיָּבֹאוּ אֶחָיו לְנַחֲמוֹ" (דברי הימים א פרק ז, כ-כב).

ושמואל אמר אלו בני אדם שכפרו בתחיית המתים שנאמר "ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה בית ישראל המה וגו'".

רבי ירמיה בר אבא אמר אלו בני אדם שאין בהם לחלוחית מצווה שנאמר העצמות היבשות שמעו דבר ה'.

רב יעקב אמר אלו מתים שבבקעת דורא, שאמר רבי יוחנן: מנהר אשל עד רבתי בקעת דורא היא, שבשעה שהגלה נבוכדנאצר את ישראל היו בהם בחורים שהיו מגנים את החמה (שמש) ביופיים והיו כשדיות (נשים כשדיות) רואות אותם ומרוב שהיו יפים היו שופעות דם זיבה, אמרו לבעליהם ובעליהם למלך וציוה המלך והרגום, והיו עדין שופעות דם זיבות וציוה המלך ורמסום.

שנו רבותינו בשעה שהפיל נבוכדנאצר הרשע את חנניה מישאל ועזריה בתוך כבשן האש, אמר לו הקב"ה ליחזקאל: לך והחיה מתים בבקעת דורא, באו עצמות (בשלבי התחיה) וטפחו לו לאותו רשע על פניו, אמר מה טיבן של אלו? אמרו לו: חבריהם של אלו (חנניה מישאל ועזריה) מחיים מתים בבקעת דורא. פתח ואמר "אתוהי כמה רברבין ותמהוהי כמה תקיפין מלכותיה מלכות עלם ושלטניה עם דר ודר" (ופירש מצודות ציון: אותותיו מאוד גדולים ומופתיו התמוהים מאוד חזקים, מלכותו מלכות עולמים וממשלתו עם כל הדורות רצה לומר בזמן כל הדורות).

אמר רבי יצחק יוצק סיד רותח לתוך פיו של אותו רשע שאלמלי לא בא מלאך וסטריו על פיו (שלא ימשיך לתת שבח להקב"ה) בקש לגנות כל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר תהלים (מרוב השבח הגדול שרצה לומר) (סנהדרין צא):

שיר השירים

כתב הרמ"א (או"ח תצ"ט): נוהגין לומר שיר השירים בשבת של חול המועד פסח ואם חל שבת ביום טוב האחרון אומרים אותו באותה שבת וכן הדין בסוכות עם "קהלת" ונוהגים לומר "רות" בשבועות. והוסיף המשנה ברורה: מפני שמפורש בו עניין יציאת מצרים. ובסוכות "קהלת" מפני שהם ימי שמחה וכתוב בקהלת: "ולשמחה מה זו עושה". "ורות" בשבועות ללמדך שלא ניתנה תורה אלא על ידי ייסורים ועוני

(ילקוט).

ויש נוהגים לקרוא "שיר השירים" בליל פסח, ומנהג יפה הוא. ויש הנוהגים לקרוא "שיר השירים" בכל ערב שבת (חלק מהספרדים).
ועוד טעם שאומרים "שיר השירים" בפסח, לפי שהוא מדבר על האהבה בין הקב"ה לכנסת ישראל, ופסח הוא עת דודים אהבה בין ישראל לאביהם שבשמים שהוציאם ממצרים.

"עורי צפון ובואי תימן"

אומר המדרש: קרא הקב"ה למשה ואמר לו: לך ומול את בני ישראל, והרבה מהן לא היו מסכימים למול, אמר הקב"ה למשה לעשות קרבן פסח (שיצלה גדי שלם). וכיון שעשה משה את הפסח גזר הקב"ה לארבע רוחות העולם ונושבות דרך גן עדן. ומן הרוחות שבגן עדן הלכו ונדבקו באותו הפסח, שנאמר "עורי צפון ובואי תימן" (שיר השירים ד טז), והיה ריחו הולך מהלך שלשים יום. נתכנסו כל ישראל אצל משה, אמרו לו בבקשה ממך האכילנו מהפסח מפני שהיו עייפים (פירוש חולים) מן הריח. היה אומר להם אם אין אתם נימולים אין אתם אוכלים, שנאמר ויאמר "זאת חוקת הפסח... כל ערל לא יאכל בו".

מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם פסח בדם מילה, והקב"ה עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקו ומברכו (מדרש רבה שמות יט, כ).

ועל זה נאמר: "וְאָעֲבַר עָלֶיךָ וְאָרְאָה מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ וְאֶמַּר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי וְאֶמַּר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי" (יחזקאל טז, י).

"לססתי ברכבי פרעה דמיתוך רעיתי"

מדרש רבה: "לסוסתי ברכבי פרעה" - דרש רבי פפוס: לססתי (מלשון הסטה) הכתוב מלמד שהסיט הקב"ה את המצריים והביאן מבין גלגלי המרכבה והסיטן על הים. מהו דמיתוך רעיתי? שנדמו גלי הים לסוסות נקבות

ומצרים הרשעים לסוסים זכרים מזוהמים, והיו רצים אחריהם עד שנשתקעו בים, שנאמר "סוס ורוכבו רמה בים". והיה המצרי אומר לסוסו אתמול הייתי מושךך להשקותך מים ולא היית בא אחרי, עכשיו אתה בא לשקעני בים, והיה הסוס אומר לו "רמה בים" ראה מה בים רומו של עולם אני רואה בים.

"דמיתך רעיתי"

"דמיתך רעיתי" – אין "דמיתך" אלא דמיונות, מלמד שבדמיון נגלה המקום על ישראל כאדם שמראה את חברו ואומר זה פלוני, כך היו ישראל מסתכלים בקדוש ברוך הוא (בקריעת ים סוף) ומדמים אותו, לכך נאמר "דמיתך רעיתי" (מדרש זוטא שיר השירים).

מדרש ואגדה לחג

למה היה צריך לשעבוד מצרים

הקב"ה הבטיח לאברהם כי "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה" (בראשית טו/יג), רק אחרי שבני ישראל ישתעבדו בארץ לא להם, ויעבדו בהם בפרך, רק אז הקב"ה יתן לעם ישראל את התורה וינחיל להם את ארץ ישראל.

ונשאלת השאלה: מדוע לא נתן לנו הקב"ה מיד את התורה והנחיל לנו את הארץ. מדוע היה צורך בשעבוד בני ישראל בארץ מצרים כתנאי לקבלת התורה והארץ ?

כידוע בספרד בתקופת האנוסים נאסר על היהודים לשמור תורה ומצוות "או מתנצרים או עוזבים את המדינה". אכן הרבה יהודים עזבו את

המדינה אך היו יהודים (שנקראו אנוסים) שנשארו ושמרו בהסתר את יהדותם אך כלפי חוץ נראו והתנהגו כנוצרים לכל דבריהם.

מעשה שהיה: ביהודי שנקלע לספרד ערב חג הפסח, חיפש היהודי בית שיאכל לקיים את הסדר כהלכתו שלא יכשל בחמץ. לאחר גישושים הגיע לבעל בית אחד עשיר שהזמינו למרתפים שלו שם הכין סדר לכל השכונה כהלכתו, שמח מאוד היהודי.

בליל הסדר כשישבו כולם. קם בנו של בעל הבית ושאל את אביו את השאלה הנ"ל: "מדוע היה צורך להוריד את בני ישראל לשעבוד המר ורק אחר כך לתת להם התורה וארץ ישראל?", אביו שהבין את השאלה כשאלה אפיקורסית נתן לילדו סטירה מצלצלת.

קם האורח וביקש את רשות הדיבור: כבוד בעל הבית, שאלה זו של בןך היא שאלה מצוינת, שאלה זו שאל רבי אלעזר את רבי שמעון בר יוחאי.

ענה רבי שמעון: בני ישראל עתידים לקבל את התורה ולשמש עם השם במשך כל ההיסטוריה עד ביאת המשיח. עם ישראל יעבור במשך ההיסטוריה צרות רבות וקשיים מרים, והוא אמור להתמודד נגד כל מי שינסה להעביר אותו על דתו, הוא אמור להקריב עצמו באש ומים על אמונתו.

כדי שעם ישראל יהיה מסוגל לכך הוא אמור לעבור כור ההיתוך כדי לחזקו למטרה היעודה, וכמו שחייל שמתגייס עובר תחילה תקופת טירונות קשה כדי להגיע לכושר ולמשמעת כדי לעמוד בכל המלחמות. כך עם ישראל עבר את כור ההיתוך במצרים, ואכן הוא עומד בהצלחה למעלה מ 3300 שנים בניסיונות הקשים.

וכן כתב בספר הכתב והקבלה: כי זה היה התכלית האמתי המכוון ממנו יתברך לשעבדם במצרים, לצרפם כזהב בכור שיתפרדו הסיגים ויישאר זהב טהור לבד, הפושעים מתו בימי החשך, ורק הנשאים נבחרו לקבלת התורה.

כי אילו הרבה את ישראל והשפיע להם טובות גדולות בלתי שיעבוד, לא היו מתרצים לקבל עליהם התורה הזאת האוסרת עליהם כל ענינים שהיו גגילים בהם, לכן הייתה מעצת ה' לשעבדם תחת עול מלכות קשה, ולסיבה זו נטהרו ונזדככו עד שהיו ראויים לקבל התורה מרצון נפשם:

תביעה על ביזת מצרים

פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון. אמרו לו: הרי הוא כתוב בתורתכם: "וזה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום", תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו. אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עימהן לפני אלכסנדרוס, אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו ניצחתם, ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבנו ניצחה אתכם, נתנו לו רשות והלך ודן עמהם. אמר להם מהיכן: אתם מביאים ראיה? אמרו לו: מן התורה. אמר להם אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה, שנאמר: "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה", תנו לנו שכר עבודה של שלשים ריבוא ששעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, אמר להם אלכסנדר מוקדון: החזירו לו תשובה, אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים, נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה, מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות וברחו, ואותה שנה שביעית הייתה (סנהדרין צא:).

חג הפסח – חג המצות

למה פעמים מופיע בתורה החג בשם "חג המצות" ופעמים בשם "חג הפסח"?

אומר ר' לוי יצחק מברדיטשוב: שהקב"ה קרא לחג "חג המצות" כי הוא רוצה לשבח את בני ישראל שמקיימים מצוות, ואנו רוצים לשבח את הקב"ה וקוראים לחג על שם הנס שהקב"ה עשה שפסח על בתי אבותינו במצרים במכת בכורות - "חג הפסח".

מספרים על אדם עשיר אלמן שהכיר אלמנה ענייה שמצאה חן בעיניו, ורצה להתחתן עמה. ביקשה האישה שהות כדי להתארגן אך העשיר דחקה לו השעה וזרז את האישה.

לקח העשיר את ארוסתו לחנות פאר וקנה לה את כל מלבושיה וציוה עליה לזרוק את כל בגדי עניותה. כשהורידה האישה את הבגדים ולבשה את החדשים, לקח העשיר את הבגדים הישנים והטמין אותה בשקית, תמיהה האישה אך לא דיברה מאומה.

ביום החתונה אץ העשיר למטבח למהר את הכנת התבשילים כדי לא לאחר את החתונה, החל להאיץ באופים שימהרו, לקח את הלחמים החצי אפויים והוציאם מהתנור כדי למהר את העסק. לקחה האישה אחד מהלחמים והטמינה בשקית.

לאחר כמה חודשים אחר החתונה נפלה מריבה בין הבעל והאישה (כמו אצל זוגות רבים), כעס הבעל רץ לחדר והוציא את השקית עם הבגדים הישנים שלה ונפנף בהם "תזכרי מה היית, ואל תרימי עכשיו את הראש". מיד רצה האישה לחדר השני והביאה את השקית עם הלחמים החצי אפויים ואמרה לו "תזכור מי רץ אחרי מי, הרי לא הייתה לך סבלנות אפילו כדי אפיית הלחמים". ואכן נרגעו שניהם וחזר בשלום לביתם.

ונמשל: הקב"ה גאל אותנו בניסים ונפלאות, הרג את בכורי מצרים ועל בתי בני ישראל פסח ולא הרגם. הקב"ה מיהר להוציא את בני ישראל

ממצרים, ולא הייתה שהות אפילו שיחמיץ בצקם כמו שכתוב " וַיֵּשֶׂא
הָעָם אֶת בִּצְקוֹ טָרֶם יִחְמָץ מִשְׁאַרְתָּם צָרַרְתָּ בְּשִׁמְלָתְךָ עַל שְׂכָמְךָ (שמות יב/לד).

לאחר הגאולה עם ישראל נגרר אחר יצרו וחטא להקב"ה. בא הקב"ה
בטענה, תזכרו מה הייתם לפני הגאולה? עבדים נרצעים, כמה ניסים
עשיתי לכם ופסחתי על בתיכם במכת בכורות. ולכן מזכיר הקב"ה את
החג בשם "חג הפסח".

עם ישראל עונה להקב"ה בשם "חג המצות", ריבונו של עולם ראה כמה
מיהרת להוציא אותנו ממצרים שאף לא הייתה שהות לבצק להחמיץ.
ובכך הקב"ה סולח לעם ישראל.

מצד הפשט: ברור שמה שמיהר הקב"ה לגאול את עם ישראל היה כדי
שעם ישראל לא יכנס לשער ה 50 של הטומאה שאז לא הייתה תקנה לעם
ישראל, ועשה לנו חסד גדול מאוד שלא המתין. אומנם אנו משתמשים
בטיעון זה של מהירות הגאולה רק כדי לרצות את הקב"ה כמו הבן
שמרצה את אביו.

חג המצות

למה מזכירים את דווקא את המצות בשם חג זה?

נסביר זאת על פי משל למלך שיצא עם שריו למסע צייד, והנה לפתע
שמע המלך קול חליל של נער עברי שהיה רועה את עדרו המחלל במנגינה
נפלאה. התרגש המלך מאוד מהמנגינה, ניגש אל הנער והחל לשוחח עמו
והנה הנער מלא חוכמה, לקחו המלך לארמונו ומינהו לשר האוצר שלו.

ואומנם הצליח הנער בתפקידו, ושרת את המלך ואת כל העם בנאמנות
ובחוכמה נפלאה, אך ככל שהצליח הנער במשימתו גברה שנאת השרים
הגויים אליו, קנאו בו השרים והעלילו עליו שהוא גונב מאוצרות המלך.
הציעו השרים למלך לעשות ביקור פתע אצל היהודי בביתו ולראות כל

מה שגנב מאוצרות המלך. בלית ברירה הסכים המלך.

הגיעו המלך והשרים בהפתעה לבית היהודי שקיבלם בסבר פנים יפות והחלו בסיור בחדרי הבית, מסתבר שהכל פשוט בתכלית הפשטות. אך על חדר אחד היה שלט "אין כניסה", שאל המלך לפשר הדבר אך היהודי התחנן לבל יפתחו חדר זה, מיד עלה החשד בלב המלך וציווה לפותחו.

והנה בחדר היו רק מקלו ותרמילו, והחליל והעוגב שהיו לו בעת היותו רועה צאן, ויתמהו האנשים איש אל רעהו. וישאל המלך את השר לפשרן של דברים.

ויענה השר: אדוני המלך, מיום אשר בחרת בי ולקחת אותי ממכלאות הצאן אל ארמון המלך, לא גבה ליבי ולא רמו עיני, ומידי יום ביומו אני נכנס אל חדרי זה, לזכור תמיד מעמדי הקודם, לבל אתנשא ואתגאה. אני יושב שעה קלה בכל יום ומחלל בחליל, לבל אשכח כי רועה צאן הייתי, ובחמלת ה' עלי נשאתי חן בעיניך המלך, עד אשר הגעתי הלום. והי כראות המלך כל זאת, וכשמעו צדקת השר, חיבקו ונשקו, ואף השרים ניגשו אליו ולחצו את ידו ובקשו סליחתו, ויהללוהו ויכבדוהו.

וזהו עניין קריאת "חג הפסח", שמסמל את הנס הגדול, אשר פסח ה' על בתי אבותינו במצרים, בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל, וגאלנו מעבדות לחירות. אולם בכדי שלא תזוח דעתנו עלינו, שנבוא ונתנהג בגאווה ובוז, אנו קוראים את חג חירותנו בשם "חג המצות", שמסמלים בזה את ימי עניינו ומרודנו, באוכלנו לחם עוני בעת שנשתעבדנו למצרים בפרך, ונזכור תמיד מעמדנו הקודם ונתנהג בענווה והכנעה (הרב עובדיה יוסף שליט"א).

ויעשו כולם אגודה אחת

כשהיו ישראל במצרים היו כולם באגודה אחת וכרתו ברית יחד, שיעשו גמילות חסדים זה עם זה, וישמרו בלבבם ברית אברהם יצחק ויעקב ושלא

עשרה נפה, ומוציאין ממנו עשרון.

אין מביאים מנחה זו אלא מארץ ישראל מן הקרוב. לא בא מן הקרוב, מביאים אותו מכל מקום מארץ ישראל. ומצוותו להיקצר בלילה, בליל ששה עשר, בין בחול בין בשבת. וכל הלילה כשר לקצירת העומר. ומצוותו לבוא מן הקמה, לא מצאו, יביאו מן העומרים. ומצוותו לבוא מן הלח, לא מצאו, יביאו מן היבש. והיה דרכן להביא משדות שבדרום. היה נר (משאירה לא זרעה) חצי השדה וזורע חציה בשנה זו, ובשנה אחרת נר חצי השדה שזרע, וזורע החצי שנר ומביא ממנו (מתוך סידור תפילה של הספרדים).

תניא, אמר רבי יהודה משום רבי עקיבא: מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח? מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמר הקדוש ברוך הוא, הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. כמו שנרמז במשנה (ראש השנה א,ב): בפסח נידונים על התבואה.

כתוב במדרש: והניף את העומר לפני ה' - וכיצד היה מניפו? רבי חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי בר חנינא אמר: מוליך ומביא ומעלה ומוריד. מוליך ומביא - למי שהעולם כולו שלו. מעלה ומוריד - למי שהעליונים והתחתונים שלו. ר' סימון בר' יהושע אמר: מוליך ומביא - כדי לבטל רוחות קשות. מעלה ומוריד - כדי לבטל טללים קשים.

תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה

קורבן העומר היה קרב משעורים. ואז מתחילים לספור "שבע שבתות" עד שבועות שבסופן מקריבים קורבן "שתי הלחם" שהיה בא מחיטים. ויש להבין למה בפסח מקריבים מנחה משעורים (שהוא מאכל בהמה) ואילו בשבועות המנחה היתה מחיטים?

מטרת גאולת עם ישראל היתה בעיקרה רוחנית, לקבל את התורה, כמו שאומר הפסוק: "בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרָיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל

הָהָר הַזֶּה". נ' של תעבדון בא לרמוז שאחר נ' ימים מיציאת מצרים תהיה קבלת התורה.

#גאולת ישראל היתה בשלבים:

בפסח היתה גאולה הגופנית בלבד, שיצאנו מעבדות לחירות, אבל עדיין היינו רחוקים מהגאולה הרוחנית, ולכן אז מתאים להקריב קורבן משעורים.

בשבועות הגענו לדרגה רוחנית שבה אפשר לקבל את התורה, אז יצאנו לגאולה הרוחנית שהיא המטרה העיקרית בגאולה. במצב זה כבר אפשר כבר להקריב את הקורבן מחיטים (שהוא מאכל בני אדם, שהרי יצאנו מהבהמיות והתעלינו ברוחניות) (הרב משה צדקה שליט"א).

וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה'

"וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הִבְיָאָכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה שִׁבְעַת שָׁבָתוֹת תְּמִימָת תִּהְיֶינָה: עַד מַמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה': מִמוֹשְׁבֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּים עָשָׂר אֵפוֹת סֶלֶת תִּהְיֶינָה חֶמֶץ תֹּאפֶינָה בַּפּוֹרִים לַה' " (ויקרא כג, טז-יז).

מִנְחָה חֲדָשָׁה – בא לרמוז לנו שבכל שנה אנו צריכים להביא מנחה חדשה לה', קניינים חדשים, מצוות ומעשים טובים, סוגיות חדשות שלמדנו בחלקי התורה. לא להישאר עם אותה מנחה של שנה שעברה, לא להישאר מקובעים במצב אחד, אלא עלינו להתמיד ולעלות בכל שנה, מבחינת מנחה חדשה בכל שנה.

מִתַּחַל חֶרְמֶשׁ בִּקְמָה

בפסוק: "שִׁבְעָה שָׁבָעַת תִּסְפֹּר לָךְ מִתַּחַל חֶרְמֶשׁ בִּקְמָה תַּחַל לִסְפֹּר שִׁבְעָה

שבועות" (דברים טז, ט) רומזת לנו התורה: למהות ותוכן המצווה.

משל לאיכר שזורע את שדהו, חורש ומשקה, מנכש ומדשן, ויודע שכל אלו אינם אלא שלבים להגיע לתוצאה המיוחלת של צמיחת התבואה ולאחריה הקצירה, כמו שנאמר בתהילים: "הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע, בוא יבוא ברינה נושא אלומותיו".

כך צריך האדם לדעת שלא די באמירת ספירת העומר, אלא עליו לבנות את השלבים, לטרוח ולעבוד עד שיעפיל ויגיע לשלמות יום החמישים. כי ספירת העומר אינה אמירת שורה, אלא תכליתה לטהר ולהתקדש בקדושה של מעלה, לתקן את נפשותינו, רוחותינו ונשמותינו מכל סיג ופגם, ועל ידי זה יושפע שפע רב בכל העולמות.

מצוות ספירת העומר

המקור

ויקרא פרק כ"ג:

פסוק טו: וספרתם לכם, ממחרת השבת, מיום הביאכם, את-עמר התנופה: שבע שבתות, תמימת תהינה. טז: עד ממחרת השבת השביעת, תספרו חמשים יום; והקרבתם מנחה חדשה, לה'. יז: ממושבתיכם תביאו לחם תנופה, שתים שני עשרנים סלת תהינה, חמץ תאפינה: בפורים, לה'.

פסוק כא: וקראתם בעצם היום הזה, מקרא-קדש יהיה לכם--כל-מלאכת עבודה, לא תעשו: חקת עולם בכל-מושבתיכם, לדדתיכם.

לימוד הזוהר

כותב רבי "משה זכות" מגורי האריז"ל: "יעסוק בספר הזוהר אף שלא ידע ולא יבין, מכל מקום הלשון מסוגל...".
וכן כתב בעל "מחנה אפרים": לשון הזוהר מסוגל לנשמה אף שאינו מבין כלל מה שאומר, משל לאדם שנכנס לחנות בשמים אף שלא קנה כלום נקלט בו ריח הבשמים.
על כן כתבו רבותינו טוב לכל אדם לקרוא כמה דפי זוהר בכל יום, שדבר זה גורם לאדם להתעלות.

אדרא זוטא ואדרא רבא

אדרא זוטא הוא הלימוד שלמד רשב"י עם חבריו ביום מיתתו. הם היו יושבים בעיגול שכל אחד יראה פני חברו, ולכן קראו לזה "אדרא" שהוא תרגום של המילה "גורן".
ולה נקרא שמה זוטרא – קצרה, שלמדו באותו היום בלבד, לעומת הלימוד שלמדו לפני פטירתו שהוא אדרא רבא (גדול).

מעשה ניסים

ביטול גזרת מלכות

פעם אחת גזירה המלכות גזירה שלא ישמרו את השבת ושלא ימולו את בניהם ושיבעלו נדות. אמרו מי ילך ויבטל הגזירות? ילך רבי שמעון בן יוחאי שהוא מלומד בנסים ואחריו מי ילך? רבי אלעזר בר' יוסי.

הגמרא מספרת על המסע שלהם לקיסר: יצא לקראתם בן תמליון (שד) שנשלח מהשמים לעזור להם). אמר להם: רצונכם שאבוא עמכם? בכה רבי שמעון

ואמר: מה שפחה של בית אבא (שפחתו של אברהם) נזדמן לה מלאך שלש פעמים ואני אף לא פעם אחת, יבא הנס מכל מקום. הקדים בן תמליון ונכנס לתוך בתו של קיסר והשתגעה. כשהגיעו לשם וראו שהקיסר מחפש תרופה לבתו, נכנס רבי שמעון ואמר: בן תמליון צא בן תמליון צא, ויצא. שמח הקיסר על שריפא את בתו, הכניס אותם לבית גנזיו ואמר טלו מכאן מה שתרצו. נכנסו ומצאו את איגרת הגזירה, לקחו וקרעו ובכך התבטלה הגזירה (מסכת מעילה ז').

בקעה המלאי דינרי זהב

מעשה בתלמיד אחד של ר' שמעון בן-יוחאי שיצא חוץ-לארץ ובא עשיר - והיו התלמידים רואים אותו ומקנאים בו, והיו מבקשים אף הם לצאת לחוץ-לארץ. שמע ר' שמעון, והוציאם לבקעה אחת שלפני מירון והתפלל ואמר: בקעה, בקעה, המלאי דינרי זהב. התחילה מושכת דינרי זהב לפניהם. אמר להם: אם זהב אתם מבקשים הרי זהב, טלו לכם, אלא תדעו לכם: כל מי שהוא נוטל עכשיו - חלקו של עולם הבא הוא נוטל, שאין מתן שכרה של תורה בעולם הזה, אלא לעולם הבא (שמות רבה נב; ילק"ש משלי לא)

מעשי ניסים על קברו של רשב"י

המקובל רבי אשר זעליג מרגליות מביא בספרו 'הילולא דרשב"י' (עמ' נ"ב): 'אספר מעשה שהיה לפני עשרים שנה בערך, בא מכתב בקשה מחו"ל לכ"ק מו"ר המקובל האלוקי רבי חיים שאול הכהן דוויק זצוק"ל, שמושל העיר שבא מקרוב שם מציק ליהודים, ורבנו הקדוש זצוק"ל נסע למירון לשבת של סליחות לפני ראש השנה עם עשרים מתלמידיו, ואני הקטן עימהם, והיינו שם חמישה ימים. ובכל יום שעשינו שם הקפות סביב הציון הקדוש של רבי אלעזר עם ארבעת המינים הישנים של השנה שעברה בידינו, וכשחזרנו ירושלימה,

מצא רבנו טלגרמה בביתו ונתבשר כי מושל העיר מת פתאום, וליהודים שם אורה ושמחה'.

בספר 'הילולא דרשב"י' (עמ' o"ג) מביא מעשה נורא, וכה דבריו: 'והנני עד ראייה לספר בקהל מעשה נס ופלא מה שראיתי בעיני בהיותי במירון בל"ג בעומר בשנת תרפ"ג, שחל ל"ג בעומר סמוך לשבת, נשארו אז במירון לשבות שם את יום השבת, וטעמנו אז טעם שמחת שבת עילאית פלאית.

ביום שבת בבוקר, אחר תפילת מוסף שהתפללנו אז בבית המדרש על יד ציון קודש הקדשים הרשב"י במניין האחרון קרוב לחצי היום. ויהי נשמע קול רעש גדול, שילד אחד של אחינו הספרדים שאמו נדרה לעשות לו תגלחתו הראשונה, כמנהג הידוע, ואבי הבן לא יכול ליסע למירון, ואמו לבדה הביאתו למירון. ופתאום הילד אחזתו מחלת החולי רע, ושבק חיים. והילד היה מונח באחד החדרים הקטנים הבנויים למעלה עלי גגות הציונים בחצר הקודש.

ציוו הרופאים שהיו שם מטעם הממשלה שצריכים לעשות הסגר 'קראנטיין' על כל אנשי החצר על איזו ימים, וכשנשמעה הפקודה הזאת, רבים מההמון נבהלו והתחילו לברוח מהחצר החוצה אל השדות וההרים והגבעות אשר שם, אבל מיד הגיעו צעקות וקולות ובכיות, והחצר נסגר ונשמר על ידי השוטרים, ועל כולם עלה ונשמע קול בכייה מהאישה, אם הילד, היות שבנה הראשון והיחידי שהביאה אותו לתגלחתו הראשונה ונהפך לתוגה שמחתה.

והנה פתאום קמה אם הילד וחגרה מתניה כאשת חיל ולקחה הילד המת על ידיה ירדה עמו לבית הכנסת שעל יד הציון הקדוש, ובקול מר צורחת ובבכי צעקה אם הילד: **אוי, צדיק, צדיק, רבי שמעון!** הנני אמתך, באתי לכאן לכבודך לגלח בני הילד היחידי הראשון אשר נתן לי ה' יתברך בזכותך, וקיימתי נדרי אשר נדרתי והבאתיו כאן על ל"ג בעומר. ועתה איך אסע מכאן בבושה וכלימה בלי הילד וכו' ובאיזה פנים אבוא הביתה!

וקולותיה ובכיותיה היו נשמע על כל החצר הקדוש, ולב מי לא נמס כמים לשמוע את קול צעקת האישה מרת הלב ובתחנוניה.

ואחר כך קמה ואמרה: צדיק, צדיק! הנני מניחתו לפניך כמו שהוא, ואנא ממך, שאל תביישנו, ואל תחזיר פני ריקם ותחזירו לפני חי ובריא כמו שהבאתיו אתמול לפניך ואקדש שם שמים ושמך בעולם וידעו כי יש ה' וצדיקים שופטים בארץ! ולסגולה סגרו שמה הבית הכנסת על הציון הקדוש ולא נשאר שם רק הילד.

וכעבור איזו רגעים, הקול נשמע מבית הכנסת צעקת הילד לאמו, והנה הילד קם על רגליו וצועק: אמי, תני לי מעט מים, כי צמא אני! ונתנו לו מים, ונעשה שם רעש גדול מתחיית הילד המת וכל הקהל כולם באו לראות הילד החי, וגם הרופאים נאספו שמה ובדקו את הילד והודו ואמרו שאין זה בדרך הטבע כלל אלא מעשה נעשה תחיית המת על ידי התנא רבי שמעון, והתירו תיכף ומיד לפתוח שערי החצר ואמרו שאין צריך לעשות עוד 'קראנטיין' והיה אז קידוש ה' גדול מאד, וכולם שראו את הילד החי ברכו ברכת מחיה המתים'.

בספר גדולת יהושע מספר: באחת השנים קנה נגיד מפורסם את זכות ההדלקה בעד הון עתק, עשרת אלפים זהובים. הנגיד כובד בהדלקה, ותיכף פצחו העם ברננה ובזמרה: 'בר יוחאי נמשחת אשריך, שמן ששון מחבריך'. הכל רקדו וחוללו בשירים ובתשבחות. הצפיפות והדוחק היו גדולים מהרגיל, אבל הנאספים לא שתו לבם לכך, אלא זמרו ורקדו בהתלהבות ובהתרגשות של קדושה.

בגודל הלחץ נפל העשיר בעל ההדלקה מן הגג, ומעוצמת הנפילה נשברו שתי רגליו. הנוכחים לא חשו בנפילתו מהגג, ומהמיית השירה לא שמעוהו זועק בייסוריו ומבקש שיבואו לחלצו ממצוקתו.

רופא לא היה אז במירון, והיהודי אחד נסע בעגלה לכפר הסמוך למירון

להזעיק רופא. כשהגיע הרופא נכנסו לחדר בו הניחו את העשיר הפגוע, אך החולה לא שכב בחדר, והלה לא ידע מה אירע עמו בעת היעדרו. הוא פנה כה וכה לחפשו, והגיע למעגלי הרוקדים. שם, במרכז המעגל, ראהו מרקד בהתלהבות גדולה.

אמר העשיר בהתרגשות: לאחר שהלכת לבקש רופא, שכבתי מוטל כאבן דומם בחדרי, מתפתל במכאובי. לפתע נגלה עלי התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, ואמר לי: 'אתה עשית היום שמחה גדולה לכבודי, לפיכך עלי לשמחך ותהיה בריא' הוא הניח את ידיו הקדושות על רגלי המרוסקות ותיכף ומיד נעמדתי על רגלי כבתחילה. בראותי זאת, יצאתי החוצה לרקוד עם כולם לכבוד הילולא של רשב"י.

נשמת רשב"י ניצוץ מנשמת משה רבנו

כתוב בזוהר הקדוש (חלק ג, קלב): נשמתא דרשב"י כלולא מנשמת משה רבנו עליו השלום.

מובא באריז"ל: כמו שמשה נאלץ לברוח מפני פרעה, כך רשב"י נאלץ לברוח מפני הקיסר.

יהודה בן גרים שהלשין על רשב"י היה גלגולו של המצרי אשר הרג משה, ולכן גם רשב"י "נתן בו (ביהודה בן גרים) עיניו ועשאו גל של עצמות" (שבת לד.). משה השיג מדרגות גבוהות "בנקרת הצור" (תרגומו במערת טינרא). שאמר לו הקב"ה: "אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל טוֹבִי עַל פְּנֶיךָ... הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי וְנִצְבֶּתָ עַל הַצּוּר". כן רשב"י זכה במערה לכל המדרגות.

ברוח קודשו גילה האריז"ל שהמערה שישב בה משה וזכה לאור עליון, היא המערה שישב בה רשב"י וזכה לאור העליון.

תורת רבי שמעון

גילוי סודות התורה

הזהר (חלק ב, טו, א) מספר: ישב רבי שמעון, ורבי אלעזר בנו עומד ומפרש דברי סודות החוכמה, והיו פניו מאירות כשמש, והמילים היו מעופפות ברקיע.

ישבו שני ימים שלא אכלו ולא שתו, ולא היו יודעים אם יום או לילה (מתוך שהיו שקועים בלימוד). כשיצאו, ידעו שכבר חלפו שני ימים שלא אכלו כלום.

קרא רבי שמעון: "וַיְהִי שֵׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וַיָּמִים לֹא שָׁתָה". ומה אנו שזכינו להיות דבקים עם ה' שעה אחת, היה כך שחלפו עלינו באור ה' שני ימים שלא ידענו היכן אנו, משה שכתוב מעיד עליו "וַיְהִי שֵׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים" על אחת כמה וכמה.

כשבא רבי חייא לפני רבי וסיפר לו את המעשה, תמה רבי. אמר לו רשב"ג אביו: בני, רשב"י הוא אריה, ורבי אלעזר בנו אריה. ואין רבי שמעון כשאר אריות, עליו כתוב "אריה שאג מי לא ירא". ומה העולמות של מעלה מזדעזעים ממנו, אנו על אחת כמה וכמה. רשב"י לא גזר תענית מעולם, כל מה שרצה גזר והקב"ה קיים. הקב"ה גוזר והוא מבטל.

והיינו מה שכתוב "מוֹשֵׁל בְּאָדָם צִדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאֵת אֱלֹקִים" (שמואל ב, כג-ג). כי הקב"ה מושל באדם, ומי מושל בהקב"ה? צדיקים, שהוא גוזר גזירה והצדיק מבטלה (על פי תרגום הסולם).

לא תשכח מפי זרעו

תנו רבנן: כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו עתידה תורה שתשתכח

מישראל שנאמר: "הנה ימים באים נאם ה' אלוקים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'" רבי שמעון בן יוחאי אמר: חס ושלום שתשתכח תורה מישראל שנאמר: (דברים לא, כא) "כי לא תשכח מפי זרעו" (שבת קלח:).

מסביר רבי שלמה הכהן מרדומסק (תפארת שלמה ב, קלח): הרמז בזה "כי לא תשכח מפי זרעו" סופי תיבות יוחאי", כי הוא שורש נשמתו של משה, וזכותו עומדת לנו לעזר לזכך נשמתנו על ידי לימוד הזוהר. ומבאר הזוהר: בזכות ספר הזה (הזוהר) יצאו בני ישראל מהגלות.

הפיוט "בר יוחאי"

מחבר הפיוט "בר יוחאי" הוא רבי שמעון לביא. בדרכו לארץ ישראל עבר דרך העיר טריפולי שבלוב וראה את מצבם הקשה של היהודים שם, ולכן החליט להישאר שם ולחזק את הקהילה בעיר טריפולי. שם חיבר את הפיוט "בר יוחאי".

בפיוט משובצים פסוקי תורה, מאמרים ורעיונות מדברי חז"ל וכן ביטויים מהזוהר וקבלה. הוא בנוי מעשרה בתים, כמניין עשר מעלות הקדושה שנתעלה בהן רשב"י. בראשיתו של כל אחד מהם מופיעה אות אחת משמו של המחבר.

כתב רבי נפתלי כ"ץ (בסידורו בית רחל): אמירת הפיוט "בר יוחאי" סגולה להארת הנשמה, כי אותיות שבו מחכימות, והוא מיוסד דרך המעלות. **מוסיף החיד"א** (ביוסף אומץ): ואינני אומר לרוב עומקו בקבלה. הפיוט זכה להתקבל בכל תפוצות ישראל. יש מקומות ששרים אותו כל ליל שבת. כן הוא מושר בל"ג בעומר. יש מקומות ששרים אותו במעמד הברית.

[רבי אלעזר המודעי] מתפלש באפר אין אתה כובש אותם. אלא המתן לי ואני אעשה שתכבוש אותה כהיום הזה. "מה עשה אותו כותי? נכנס לעיר דרך פתחי הביבים, מצא את 'אלעזר המודעי' עומד באמצע תפילתו, ניגש אליו ולחש לו משהו באוזן.

עדים, שראו את המעשה רצו במהירות אל בר כוכבא ומסרו לו, שדודו השלים עם אדריינוס ורוצה למסור בידו את העיר. בר כוכבא מיהר להביא אליו את הכותי וחקר אותו: "מה אמרת ל'אלעזר המודעי'?", ענה לו אותו כותי: "אם אני אומר לך - יהרוג אותי הקיסר ואם לא אומר - אתה תהרוג אותי. אז עדיף שאמות ולא אגלה את סודותי של הקיסר."

לאחר ששמע בר כוכבא דברים סתומים אלה, קרא לאלעזר הצדיק, ושאל אותו מה אמר לו אותו הכותי. "איני יודע מה לחש באזני ולא שמעתי ממנו כלום. בתפילה עמדתי ואינני יודע מה אמר."

כאן עשה בר כוכבא את הטעות הגדולה ביותר בחייו. לא רק שחשד בדודו הצדיק, אלא ברוב כעסו בעט בו והרגו.

ואכן, עוד באותו יום נכבשה 'ביתר' וחרבה. רבבות תושביה נרצחו במיתות אכזריות ומשונות וביניהם גם בר כוכבא עצמו. במשך שנים ארוכות לא הרשו הרומאים לקבור את הרוגי 'ביתר' והביזיון היה רב. בנוסף, ברוב כעסם על מרד בר כוכבא, הם הכבידו ביותר את עולם על היהודים בארץ, הרגו בהם והוסיפו גזרות קשות, על מנת לשרש מן היסוד כל זכר ליהדות.

רבי עקיבא

#כידוע רבו של רשב"י היה רבי עקיבא. לאחר שנפטרו 24,000 תלמידיו לא נתייאש רבי עקיבא והלך לדרום ולימד חמישה תלמידים: רבי יהודה, רבי

יוסי, רשב"י, רבי מאיר רבי נחמיה.

רבותיו המובהקים של רבי עקיבא היו: רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי יהושע בן חנניה תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי. משני רבותיו אלו, רבי עקיבא דבק והתקשר במיוחד לרבי יהושע. ממנו אף למד מעשה מרכבה (תורת הקבלה).

הוא גם למד אצל רבי טרפון שהיה חברו, ואף למד ושימש את נחום איש גמזו, ממנו למד מידות טובות וכן את דרישת האותיות. וכמו שהיה רגיל לומר "גם זו לטובה", היה רבי עקיבא אומר: "כל דעביד רחמנא- לטב עביד".

עתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ

קברו של רבי עקיבא

הגמרא מספרת: אמר רב יהודה אמר רב - בשעה שעלה משה למרום (לקבל את התורה) מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו ריבונו של עולם מי מעכב על ידך (פירוש למה אתה עושה כן)? אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות

בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות.

אמר לפניו ריבונו של עולם הראהו לי, אמר לו חזור לאחורייך. הלך וישב בסוף שמונה שורות וראה את רבי עקיבא דורש, ולא היה יודע מה הן אומרים (פירוש לא הבין), תשש כוחו (פירוש חלשה דעתו), כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך? אמר להן הלכה למשה מסיני ונתייבשה דעתו.

חזר ובא לפני הקב"ה אמר לפניו ריבונו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי? אמר לו: "שתוק כך עלה במחשבה לפני".

אמר לפניו ריבונו של עולם הראיתני תורתו הראני שכרו, אמר לו חזור לאחוריד, חזר לאחוריו, ראה ששוקלים בשרו (שהיה אחד מעשרה הרוגי מלכות) במקולין (בשוק הטבחים). אמר לפניו ריבונו של עולם זו תורה וזו שכרה? אמר לו: "שתוק כך עלה במחשבה לפני" ענתה בת קול משמים: "אם אשמע קול אחר אהפוך את העולם למים" (מנחות כט:).

שתוק כך עלה במחשבה לפני

ויש לבין תשובתו של בורא עולם: "שתוק, כל עלה במחשבה לפני": כאשר אלוקים בעצמו נשאל "מדוע", הוא אינו משיב ישירות לשאלה. הוא יודע שאנו נתונים ברגע של כאב, ותשובות לא יביאו לנו מזור. במקום זאת, הוא רק מזכיר לנו שאנו נבראים מוגבלים, והוא, הבורא, מבין את אשר לפניו. כאשר אנו יודעים שכוחו האינסופי של האלוקים מעורב כאן, אנו מתמלאים בנחמה. אנו יודעים שהוא חפץ להיטיב לברואיו.

למה המשל דומה: לילד קטן שעובר ניתוח לכריתת רגלו עקב נמק. הילד אינו מסוגל – גם אם ירצה בכך – להבין מדוע כורתים את רגלו. שום הסבר רפואי, פסיכולוגי או פילוסופי לא ירגיעו את הילד – ובצדק. או לילד הפורץ בבכי תמרורים כשהוריו מכניסים לפיו תרופה מרה. הוא אינו מסוגל להבין שהתרופה היא לטובתו, אך הוא סופג ובולע את התרופה כי הוא מודע לכך שהוריו מעוניינים בטובתו (חב"ד).

משה רבנו ביקש מהקב"ה "הראני נא את כבודך", פירוש רצה משה להבין את הנהגת הבורא בעולם הזה. ענה לו הקב"ה "כי לא יראני האדם וחי", פירוש כל עוד האדם נמצא בגוף העכור, הרי הגוף מגביל את השכל ואינו מסוגל להבין את הנהגת הבורא, רק לאחר המיתה בהיפרדה של הנשמה מהגוף, תהיה מסוגלת הנשמה להבין זאת, כך שהתשובה לגוף היא שתוק כך עלה במחשבה לפני.

על כך הביא המגיד מדובנא משל: המלך נתן לחייט בד יקר וציווה עליו לעשות לו בגד מלכותי. כשראה המלך את הבגד היפה שמח מאד, אך שאל היכן יתרת הבד? החייט השיב שלא נשארה כל יתרה, אך המלך לא האמין לו ודרש את יתרת הבד. החל החייט לפרום את הבגד, כעס עליו המלך שהוא מקלקל את הבגד היפה. השיב החייט: שאין אפשרות להראות שאכן כל הבד מצוי בין התפרים אלא על ידי פרימה, ואז תראה שכל הבד נוצל. כך הקב"ה אומר שכדי להוכיח לבשר ודם הוא צריך לפרום הכל "אהפוך את העולם למים", ואז יובנו כל התהליכים.

דמותו של רבי עקיבא

דמותו של רבי עקיבא הותירה את חותמה בקרב הוגים רבים. כבר בהיותו עם הארץ, ראתה בו רחל את מידותיו המעולות- צניעות, ענווה ואהבה. הרב קוק מתאר את רבי עקיבא כ"איש האהבה" - דמות שמתמזגות בו כל האהבות: האנושית, הלאומית והאלוהית ביחד, באופן יוצא דופן. אהבה אנושית: רבי עקיבא היה שטבע את האמרה, "ואהבת לרעך כמוך, זה כלל גדול בתורה". נאה דרש ונאה גם קיים, באהבה טבעית טהורה לאשתו רחל, כשליקט משערה את התבן ומילא את בקשתה לגלות למקום תורה. את הערכתו הרבה לה ביטא בתכשיט 'ירושלים של זהב' שהיה כנראה ייחודי ויקר.

אהבתו הלאומית הנאורה התגלתה בשאיפתו לגאולת ישראל. ואילו האהבה האלוקית בסיכונו את עצמו ללמד תורה עד שנתפס בידי הרומאים, ואף בשעה שהוציאו אותו להורג, ביטא את אהבתו בקריאת שמע והאריך ב"אחד". ולכן הוא דווקא היה זה שצידד בשיר השירים, ויכל לומר, "כל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קודשים"

דור המשך

רבי יהושע אומר: נשא אדם אישה בילדותו ישא אישה בזקנותו, היו

לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו, שנאמר "בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע אי זה יקשר הזה או זה ואם שניהם פאחד טובים" (קהלת יא, ו).

רבי עקיבא אומר: למד תורה בילדותו ילמד תורה בזקנותו היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בזקנותו שנאמר "בבקר זרע את זרעך וגו'".

ואכן לאחר שמתו 24,000 תלמידי רבי עקיבא לא התייאש, הלך אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם: ר"מ (בעל הנס) ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון (בר יוחאי) ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה.

תלמידי רבי עקיבא בעת זקנותו – לוחות שניות

כידוע לוחות ראשונות נשתברו ושניות נתקיימו. ומצינו במדרש תנחומא: לוחות ראשונות נשתברו לפי שניתנו בפומבי ושלטה בהם עין הרע, מה שאין כן בלוחות שניות שניתנו בצנעה. ולפי זה נראה לומר: ש 24,000 תלמידים ראשונים של רבי עקיבא היו כמו לוחות ראשונות, שהיתה ישיבתם בקול גדול מאוד שבקע קול התורה על ידי שני רבבות תלמידים. אבל חמישה התלמידים השניים היו "לוחות שניות" שנתקיימה בצנעה, כמו שהגמרא אומרת: הלך רבי עקיבא לדרום..., שעזב את הפומביות והלך לדרום ולימד חמישה תלמידיו בצנעה, והם זכו להיות מעבירי השמועה (גיליון אורח חיים).

(ראה עוד בספרי מעגלי החיים - ט' באב בפרק "הרוגי מכלות")

שבועות

ימי הכנה

יום המיוחס

יום ב' בסיוון נקרא יום המיוחס לפי שעומד בין ראש חודש ובין שלשת ימי הגבלה הואיל והוא בין שני ימים טובים - הוא נחשב כיום טוב.

עוד טעם: שאותו יום יחול בו לעולם יום הכיפורים המיוחס (טעמי המנהגים).

טעם נוסף על פי המדרש (ילקוט שמעוני): בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהם, מה ראו להתקרב יותר מן האומות? סתם פיהן הקב"ה אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם, שנאמר: "הבו לה' משפחות עמים" כשם שבני מביאים, שנאמר: "ויתילדו על משפחותם". וזה הטעם שלימים שלפני מתן תורה קוראים "הימים המיוחסים" (גליון פנינים).

מראש חודש עד אחר אסרו חג של שבועות אין אומרים תחנון, ולפי מנהג האריז"ל אין אומרים עד י"ב בו, לפי שמראש חודש עד חג השבועות (ו' סיוון) הם ימי הכנה למתן תורה והם קצת ימים טובים, וכן לאחר החג ישנם עוד 6 ימים (עד י"ב סיוון) שהם כמו ימי חול המועד של החג (לענין שעדיין אפשר

להקריב ע ולת ראייה וקורבן חגיגה למי שלא הביאו בחג), נמצא שמראש חודש ועד י"ב בו הם קצת ימים טובים ולכן אין אומרים בהם תחנון.

שלושת ימי הגבלה

שלושת ימי ההגבלה הם שלושת הימים שלפני חג השבועות בהם הכין משה את בני ישראל לקראת קבלת התורה, כמו שכתוב "והיו נכונים ליום השלישי... והגבלת את העם סביב" (שמות י"ט י"א-י"ב). אנו עדיין בתוקף של ספירת העומר, ונמצאים בעליה גדולה, קרוב לשער החמישים. בימים אלו צריך שתהיה הכנה למתן תורה, הכנה גשמית ורוחנית.

שמות החג

לחג השבועות ישנם כמה שמות:

א. חג הקציר – כמו שכתוב: "וְחַג הַקְצִיר בְּכוֹרֵי מִעֲשֶׂיךָ, אֲשֶׁר תִּזְרַע בְּשָׂדֶךָ" (ספר שמות, כג, טז), כי בימים אלו מתחיל קציר החיטה.

ב. חג השבועות - וְחַג שִׁבְעַת תַּעֲשֶׂה לָּךְ בְּכוֹרֵי קֶצֶר חֲטִים וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה" (ספר שמות פרק לד, כב), ועוד על שם ספירת שבעה שבועות מפסח עד החג.

ג. יום הביכורים - כי בחג-השבועות החלו להביא לבית-המקדש את היבול הראשון של האילנות, שנקרא "בכורים", ככתוב: "וּבְיֹום הַבְּכוֹרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' בְּשִׁבְעַתִּיכֶם מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (ספר במדבר פרק כח, כו).

ד. עצרת - בשם זה קראו חז"ל לחג, כי הוא מהווה סיום וחותם לחג הפסח, 'שמיני' שבא לאחר שבעת ימי חג הפסח וקשור עמם. ימי

ספירת העומר שביניהם מהווים כחול המועד שאינו מפסיק בין חג ראשון לאחרון. נמצא שהוא "שמיני עצרת" לחג הפסח.

ה. זמן מתן תורה - כי בו ניתנה התורה לעם-ישראל. שם זה אינו מופיע במקרא והוא אינו נמנה על שמותיו, אלא כינוי בלבד, שכן לא נצטוונו לייחד חג לרגל מתן תורה, מאחר והתורה צריכה להיות בעינינו כחדשה בכל יום ויום, ולא כמאורע היסטורי.

עצרת

למה קראו דווקא לחג שבועות "עצרת", מה שייך עצירה, הפסקת מלאכה דווקא בחג השבועות יותר משאר חגים?
בכל החגים ישנם שני מיני עבודות לבורא ברוך הוא:
א. איסור עשיית מלאכה.

ב. עשיית המצווה השייכת לאותו חג: בפסח אכילת מצה, בסוכות ד' מינים וכו'.

ואילו בשבועות יש רק מצווה אחת, דהיינו שאנו נעצרים מעשיית מלאכה. כיון שמצווה זו היחידה בשבועות קראו חז"ל לחג "עצרת", על שם איסור המלאכה.

אך עדיין קשה: הרי אף בשבועות יש מצוות השייכות לחג: הקרבת קורבנות בבית המקדש: "שתי הלחם", ו"כבשי עצרת". אם כן חוזרת השאלה: למה קוראים לשבועות עצרת יותר משאר ימים טובים?
ויש לבאר: כיון שיום טוב של שבועות נשאר אף לאחר חורבן בית המקדש (ואז אין קורבנות), נשאר לנו רק איסור המלאכה. הרי שעיקר החג הוא העצירה ממלאכה (מעדני יום טוב).

זמן מתן תורתנו

מדוע נקרא חג השבועות "זמן מתן תורתנו" ולא "זמן קבלת תורתנו"?

"זמן מתן תורתנו" היה בחג השבועות רק פעם אחת בשנת 2448 לבריאת העולם, ואילו "זמן קבלת תורתנו" לא פסק לעולם אלא הוא יום יומי, כי בקבלת התורה חייב כל יהודי לעסוק מידי יום ביומו ללא קשר לזמן (בעל חידושי הרי"ם מגור).

חג השבועות

"שבועות" מלשון שבועה, כי ביום מתן תורה נשבעו כנסת ישראל והקב"ה זו לזה שבועה הדדית. כנסת ישראל נשבעה שלא תחליף את ה' יתברך באלוקים אחרים, והוא נשבע לנו שלא יחליף אותנו בעם אחר (אור החיים). ואילו הגאון מלוינא אומר: במילה "שבעת" (שבע ו"ו) רמוזים כל שמות החג: שבועות, ביכורים, עצרת, תורה.

מעלת חג השבועות

על מעלת יום הכיפורים: "אמר רבי עקיבא, אשיריכם ישאל, לפני מי אתם מטהרין, ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים" (יומא ח,').
יש המפרשים משנה זו דרך רמז למעלות חג השבועות, לפני מי פירוש קודם יום "מי" שהוא יום חמישים אתם מטהרים עצמכם (הכנה בימי ספירת העומר). אבל "ומי" – היינו יום החמישים (חג השבועות) "מטהר אתכם" – אני לבד מטהר אתכם על ידי השפעה וקדושה עליונה היורדת מלמעלה באותו היום לכל אחד (בעל דברי ישראל ממודז'ץ).

שבועות – יום הדין ברוחניות

כתב הר"ן בדרשותיו: כמו שראש השנה הוא יום דין לענייני העולם, משום שבו עמד אדם הראשון בדין, ובחג הסוכות נידונים על המים מפני ניסוך המים, ופסח נידונים על התבואה – כן בחג שבועות שבו ניתנה התורה, הוא יום הדין לקבלת התורה לכל יחיד ויחיד, בו נקצב לכל אחד

לאיזו דרגה יגיע בעסק התורה.

כך היה רבי ברוך ממעז'בוז רגיל לומר: אני ירא מחג השבועות יותר מראש השנה. כי בראש השנה המשפט הוא על הפרנסה, אבל בשבועות הוא יום דין לכמה תורה ורוחניות נספוג בשנה זו. ועל כן אני מתיירא ביותר...

על רבי יצחק הלוי מברדיטשוב מספרים: שפעם אחד נעמד בחג השבועות ואמר – ריבונו של עולם את היום טוב הזה אני אוהב יותר מראש השנה, כי בראש השנה אתה בבחינת מלך ושופט, ולכן אין אתה מוחל על כבודך לפי ש "מלך שמחל על כבודו, אין כבודו מחול". אבל בחג השבועות זמן מתן תורתנו אתה בבחינת רב, "ורב שמחל על כבודו, כבודו מחול". ולכן תוכל לזכות אותנו בדין של רוחניות "לשנה טובה ברוחניות".

נעשה ונשמע

"וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל דִּבְרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים... וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" (שמות כ"ד, ג, ז).

הגמרא בשבת (פ.נ): אמר רבי אלעזר - בשעה שהקדימו ישראל 'נעשה' ל'נשמע', יצאה בת קול ואמרה להם: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר (תהלים קג): "בְּרָכוֹ ה' מְלֹאכָיו גִּבּוֹרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרָו לְשִׁמְעַם בְּקוֹל דְּבָרָו", מתחילה עשי, ואחר כך לשמע. אמר רבי חמא ברבי חנינא: מהו שכתוב: "כתפוח בעצי היער...", למה נמשלו ישראל לתפוח? לומר לך: מה תפוח זה פריו קודם לעליו, אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע.

דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד

כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע.
וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום
שנאמר: "ויתנצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב".

אמר רבי יוחנן וכולם זכה משה ונטלם, שהרי מיד כתוב "ומשה יקח את
האהל". אמר ריש לקיש עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירם לנו שנאמר:
"ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם", שמחה
שמעולם היתה כבר על ראשם.

למה דווקא שני כתרים?

צריך להבין למה קשרו לכל אחד מבני ישראל שני כתרים, כנגד מה שני
הכתרים?

מפרש זוהר הקדוש: "נעשה" – קבלת עול מצוות. "נשמע" – קבלת עול
לימוד תורה.

והנה לימוד התורה לשתי מטרות:

- א. כדי לדעת איך לקיים את המצוות, שהרי "לא עם הארץ חסיד". בלימוד
זה חייבות גם הנשים כדי לדעת איך לקיים את המצוות.
- ב. לימוד תורה כמצווה בפני עצמה "והגית בו יומם ולילה", שבזה הנשים
פטורות.

ואם כן אם היו אומרים הפוך "נשמע ונעשה" היתה הכוונה לימוד תורה
לצורך קיום המצוות, שבלי לשמוע אי אפשר לקיים, ואם כן ה"נשמע"
הוא רק הכנה ל"נעשה" ולא דבר בפני עצמו. אבל עכשיו שהקדימו נעשה
לנשמע הרי גם ה"נשמע" היא מצווה נפרדת, מצוות לימוד התורה לשמה.

וזה שאומר רבי סימאי: "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע" שהבהירו
שיש כאן שתי קבלות נפרדות: עול תורה ועול מצוות, אזי ירדו שישים
ריבוא (600,000) מלאכי השרת וקשרו לכל אחד שני כתרים כנגד שתי

הקבלות, שאם לא הקדימו נעשה לנשמע היתה רק קבלה אחת והיו זוכים בכתר אחד (בעל בית הלוי).

ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום

ועוד יש לשאול למה בהנחת הכתרים היה מספיק רק שישים ריבוא מלאכים, ואילו בהורדה צריך 120 ריבוא?
מתרצים הת"ס: גדולה מידה טובה ממידת פורענות, לכן מלאך טוב יכול לקשור שני כתרים, אולם מלאך חבלה אין לו כוח להסיר רק כתר אחד, לכן היה צורך בכפליים מלאכים להורדת הכתרים.

תחילה "נעשה" ואחר כך "נשמע"

כאשר בא הקב"ה וביקש לתת את התורה לבני-ישראל, הכריזו כל בני-ישראל כאיש אחד "נעשה ונשמע". אמירה זו שלהם נעשתה מאז סמל לקבלת-עול ולהתמסרות לרצון ה' – תחילה עושים ומקיימים ("נעשה") ורק אחר-כך מנסים להבין ("נשמע").

אולם עדיין יש להבין מה עניינו של ה"נשמע" לכאן. קבלת-עול שלמה היא לכאורה ההכרזה "נעשה" בלבד. יהודי אומר להקב"ה, כל מה שתצווה עלי אעשה. וזה אמנם מה שהתורה מספרת קודם לכן: "ויען כל העם קול אחד ויאמרו, כל הדברים אשר דיבר ה' נעשה". מדוע אחר-כך באה תוספת: "כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע"? שהרי לכאורה "ונשמע" גורע מקבלת עול מלכות שמים שלימה?

ניתנו לדבר כמה הסברים ברבדים שונים:

א. לפי פשט הדברים, עם ישראל מצהיר שהוא מוכן לקבל כל ציווי ה' יתברך ולבצע אותם בלא ערעור - "נעשה". ואם כן עכשיו הגיע הזמן לשמוע מהם הציוויים "ונשמע" כדי נוכל לקיימם.

ב. ועוד יש לומר: בנוסף לנעשה אנו גם נשמע את התורה ונלמד אותה

לעומקה. מלבד קבלת עול המצוות קבלנו עלינו גם עול לימוד התורה, שהרי לימוד התורה הוא מצווה בפני עצמה.

ג. ישנה אפשרות לקיים את המצווה כ"מצוות אנשים מלומדה", הקיום נעשה באברים הגשמיים אבל אינו מרגיש אינו מזדהה עם רצון ה' יתברך. ההצהרה "ונשמע" אומרת שקבלנו על עצמנו להבין בשכלנו ולהרגיש בלבנו את הטוב והיקר של התורה והמצוות, שהיא מדרגה עליונה יותר.

(ספר השיחות תשמ"ח)

נעשה ונשמע יציל את ישראל לעתיד לבוא

הגמרא בשבת (דף פ"ט ע"ב) מבארת כיצד "נעשה ונשמע" יציל את עם ישראל לעתיד לבוא: "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מהו שכתוב: "כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך".

לעתיד לבא יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם: בניך חטאו, אמר לפניו: רבוננו של עולם ימחו על קדושת שמך.

אמר: אומר ליעקב שהיה לו צער גידול בנים, אפשר שיבקש עליהם רחמים, אמר לו ליעקב, אמר לפניו: רבוננו של עולם, ימחו על קדושת שמך. אמר: לא בזקנים טעם, ולא בצעירים עצה.

אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי. אמר לפניו: רבוננו של עולם, בני ולא בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה ונשמע, קראת להם בני בכורי, עכשיו בני ולא בניך?

ממשיך יצחק לסנגר על עם ישראל: ועוד כמה חטאו? כמה שנותיו של אדם 70 שנה, הורד 20 שנים שאתה לא מעניש עליהם (שהרי בית דין של מעלה לא מענישים עד גיל 20) נשארו 50, הורד 25 של לילה (שאז ישנים ולא חוטאים) נשאר 25, הורד 12.5 שנים זמן של תפילה אכילה ובית הכסא נשארו 12.5 שנים. אם אתה סובל את כולם מוטב ואם לאו חצי עלי וחצי עליך. ואם תמצא

לומר כולם עלי, הרי הקרבתי עצמי לפניך.
מיד פתחו בני ישראל ואמרו: "אתה אבינו". אמר להם יצחק עד שאתם
מקלסים לי קלסו לקדוש ברוך הוא, מיד נשאו עיניהם למרום ואומרים
"אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך".

כפה הר כגיגית

"וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹקִים מִן הַמִּחְנֶה וַיִּתְּצֻבּוּ
בְּתַחֲתִית הָהָר" (שמות יט, יז).

"ויתצבו בתחתית ההר" אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא - מלמד שכפה
הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים
התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם (שבת פח.).

מפרש ה"משך חוכמה": שהראה להם כבוד ה' בהקיץ ובהתגלות נפלאה
עד כי ממש בטלה בחירתם הטבעית ויצאה נשמתם מהשגת כבוד ה' והיו
מוכרחים כמלאכים בלא הבדל וראו כי כל הנבראים תלויים רק בקבלת
התורה.

אם נעשה ונשמע למה כפה עליהם הר כגיגית?

הקשו התוספות (שם): מדוע היה צריך לכפות הר כגיגית, הרי ישראל
אמרו "נעשה ונשמע". ויש לומר שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה
שיצאה נשמתם.

מפרש בשו"ת אפרקסתא דעניא: כשאמרו "נעשה ונשמע" הגיעו ישראל
לדבקות ה' כל כך עד שביטלו את יצר הרע שלהם, כדוגמת מלאכי השרת.

לומר כולם עלי, הרי הקרבתי עצמי לפניך.
מיד פתחו בני ישראל ואמרו: "אתה אבינו". אמר להם יצחק עד שאתם
מקלסים לי קלסו לקדוש ברוך הוא, מיד נשאו עיניהם למרום ואומרים
"אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך".

כפה הר כגיגית

"וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹקִים מִן הַמִּחָנֶה וַיִּתְּצֻבּוּ
בְּתַחֲתִית הָהָר" (שמות יט, יז).

"ויתצבו בתחתית ההר" אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא - מלמד שכפה
הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים
התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם (שבת פח.).

מפרש ה"משך חוכמה": שהראה להם כבוד ה' בהקיץ ובהתגלות נפלאה
עד כי ממש בטלה בחירתם הטבעית ויצאה נשמתם מהשגת כבוד ה' והיו
מוכרחים כמלאכים בלא הבדל וראו כי כל הנבראים תלויים רק בקבלת
התורה.

אם נעשה ונשמע למה כפה עליהם הר כגיגית?

הקשו התוספות (שם): מדוע היה צריך לכפות הר כגיגית, הרי ישראל
אמרו "נעשה ונשמע". ויש לומר שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה
שיצאה נשמתם.

מפרש בשו"ת אפרקסתא דעניא: כשאמרו "נעשה ונשמע" הגיעו ישראל
לדבקות ה' כל כך עד שביטלו את יצר הרע שלהם, כדוגמת מלאכי השרת.

אך רצונו של ה' יתברך שיעבדו את ה' עם יצר הרע, חשיבות העבודה היא דווקא כשיש הפרעה והאדם מתגבר עליה. וזוהי גם הטענה של משה למלאכים "כלום יצר הרע יש ביניכם", ואם גם לבני ישראל לא יהיה יצר הרע שוב ינצחו המלאכים.

משום כך היסב ה' יתברך ליבם מעט אחרנית שיהיו נרתעים מפני האש הגדולה ותהיה התנגדות לקבלת התורה, ואז היה צורך בכפיה, והרמז שהיסב ליבם מעט אחרנית: "כפה עליהם את ההר" וכידוע לעתיד לבוא יראה הקב"ה לצדיקים את יצר הרע כהר.

וזה גם הכוונה באמירת הקב"ה "ואם לאו שם תהיה קבורתכם" פירוש אם תקבלו את התורה גם יצר הרע יחזור למוטב, ואם לאו שם תחת ידי יצר הרע (ההר) תהיה קבורתכם.

ועוד פירש בספר תפארת לשלמה: מתחילה לא היו יודעים מהעונשים אם יעברו, לכך אמרו נעשה ונשמע, אבל כשראו האש הגדולה והבינו שיש עונש על העבירות, שאם לא כן למה בא הקדוש ברוך הוא באש ובקולות וברקים. ואחר שהבינו העונשים הגדולים אם יעברו באמת לא רצו לקבל.

ישנם תירוצים נוספים:

א. ובמדרש תנחומא: נעשה ונשמע שאמרו עם ישראל היה על התורה שבכתב, שהיא קלה לקיום, אך עדיין לא קיבלו את התורה שבעל פה. במעמד הר סיני כתוב: "כָּתַב לָךְ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל", אמרו חז"ל שברית זו נכרתה על תורה שבעל פה "על פי הדברים". תורה שבעל פה קשה ללימוד, צריכה מסירות נפש גדולה, כפי שלמדו חז"ל: "אדם כי ימות באוהל" אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באוהלה של תורה. ולכן לא קיבלו עליהם בני ישראל עד שכפה עליהם הר כגיגית. אומנם בימי אחשורוש חזרו עם ישראל וקיבלו גם את התורה שבעל פה ברצון.

ב. המהר"ל מפרש: היה צורך לכפות הר כגיגית על ישראל כדי שמתן

תורה לא יהיה תלוי אך ורק ברצונם של ישראל. אם התורה תלויה ברצון ישראל יכול להיות מצב, חס וחלילה, שהם יתחרטו לאחר זמן ואז כבר לא יהיו חייבים בקיומה. ולכן אחרי שהתגלה הרצון הפנימי שלהם לקבל את התורה כפה עליהם הקב"ה הר כגיגית כדי שיהיו מחויבים לתורה.

ג. **יש מפרשים** בצורה שונה מהמקובל: המלאכים עושים שליחות אחת בו זמנית, ורק לאחר סיום השליחות מקבלים שליחות נוספת. בני ישראל בשעת מתן תורה היו בדרגת מלאכים שלא עושים שתי שליחויות בבת אחת. ולכן כשאמרו "נעשה ונשמע" נעשה מצווה אחת ורק אחר כך נשמע מצווה נוספת, ולא שיאמרו להם כל תרי"ג מצוות בבת אחת. משום כך כפה עליהם הר כגיגית ואמר "אם אתם מקבלים התורה מוטב" כלומר כל התורה כולה בבת אחת (שו"ת מים חיים).

ד. **ספר "אגרא דכלה" מפרש:** רצה ה' יתברך שיהיה לעם ישראל דין אנוסה, שלא יוכל לשלחנו לעולם כדין מי שאנס אישה שכתוב בחומש דברים (כב כח-כט): "כִּי יִמָּצָא אִישׁ נֶעֱרַךְ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא אֶרְשָׁה וּתְפָשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה וְנִמְצָאוּ: וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי הַנֶּעֱרַךְ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תְהִיָּה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא יוּכַל שְׁלָחָה כָּל יָמָיו". לכן כפה עליהם הר כגיגית שיהיה לנו דין אנוסה. וזה שכתוב "**למען נסות אתכם**..." לשון אנוסה, היינו בא האלוקים ברוב מוראו, כדי שיהיה לכם דין אנוסה (כן כתב חידושי הרי"ם).

ה. **והבעל שם טוב כתב:** לכן כפה עליהם הר כגיגית ללמד את הדורות הבאים שאף בשעה שאין לו לאדם התעוררות מצד עצמו ללמוד תורה – יכפה על עצמו בעל כורחו! שזו סגולת התורה בתחילה בכפיה ואחר כך ברצון.

ו. כלל ישראל אמרו "נעשה ונשמע" והקדימו נעשה לנשמע, פירוש 'כל אשר דיבר ה' נעשה' (שמות יט, ח), אף לפני ששמענו מה יש בה. אבל מה

נעשה? מה שנשמע, מה שנבין. את התורה נקיים בשכל האדם. דור המדבר "דור דעה", הכל הוא רואה, הכל הוא מבין. ולכן גם את התורה הוא מוכן לקבל - לפי הבנתו.

אלא שהקב"ה רצה שנקבל את התורה בדעת עליון, בדעת נותן התורה. ולכן כפה עליהם הר כגיגית. קבלו התורה בעל כורחכם, קבלו התורה מכח הנותן ומכפייתו - ולכן קבלו התורה בדעת נותן התורה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל).

כלומר: כפיית ההר כגיגית נובעת מעצם הנעשה ונשמע. אם לא הייתם מקבלים תורה, אולי אפשר להתקיים בלי תורה - הרבה גויים חיים בלי תורה. אבל אם כבר קיבלו התורה, רק שהיא תהיה לפי 'נשמע', לפי הבנת האדם ולפי דעתו, כי אז התורה עצמה נהפכת חלילה לסם המוות ("שם", so) - בעצם אמירת הנעשה ונשמע "שם תהיה קבורתכם".

בלא תורה אין חיים

לשאלה למה כפה עליהם הר כגיגית, ישנו פירוש נוסף, נפלא עד מאוד: **אלא אמר להם הקב"ה:** לימוד תורה אינו רק דבר טוב שאם רוצים מקבלים ואם לאו לא מקבלים, אלא התורה היא החיים שאם לא עוסקים בה אי אפשר לחיות "שם תהא קבורתכם" (הרב משה פינטו שליט"א).

רבי עקיבא ראה את לימוד התורה כאוויר לנשימה. הגמרא (ברכות 5א): מספרת: תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה. בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה. אמר ליה: עקיבא אי אתה מתיירא מפני מלכות?

אמר לו **אמשול** לך משל למה הדבר דומה: לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום. אמר להם: מפני מה

אתם בורחים? אמרו לו: מפני רשתות שמביאים עלינו בני אדם. אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות? לא פקח אתה אלא טיפש אתה, ומה במקום חיותנו אנו מתייראים, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה.

אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה כי הוא חיך ואורך ימך כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה.

דבר נפלא ביותר מופיע במסכת מכות (י.י): תנא תלמיד שגלה רבו גולה עמו, שנאמר "וחי" עבד ליה מידי דתהוי ליה חיותא (פירוש: עושים לו דבר שיהיה לו חיות). שהתורה היא החיים שלו, ובלי תורה לא יוכל לחיות, ולכן גם רבו גולה עמו שיוכל ללמדו תורה, שכן ציוותה התורה "וחי בהם". הפלא ופלא.

או חברותא או מיתותא

ברכות (ה.י): לרבי יוחנן היו עשרה בנים ומתו כולם, והיה מנחם אחרים בעצם בנו הקטן "דין גרמא דעשירא ביר" (שרבי יוחנן תלה עצם קטן מבנו האחרון שמת על צווארו והיה הולך לבית האבלים, וכשהיו רואים את העצם היו מתנחמים), כוחות נפש עצומים לעמוד בניסיון ועוד ללכת לנחם אחרים.

אותו רבי יוחנן כאשר נפטר ריש לקיש שלמד איתו בחברותא יצא מדעתו עד שהוצרכו חבריו להתפלל עליו ומת.

כמו שמספרת הגמרא במסכת בבא בתרא (פ.ד): כאשר נפטר ריש לקיש (חברותא של רבי יוחנן) היה רבי יוחנן מצטער מאוד על מותו. שאלו מי ילך ויישב את דעתו? אמרו: ילך רבי אלעזר בן פדת, שהיה חריף מאוד בלימוד. הלך ולמד לפני רבי יוחנן.

כל הלכה שאמר רבי יוחנן אמר לו רבי אלעזר יש לי ראייה לדברך. אמר לו: אתה לא כמו ריש לקיש, כשהייתי אומר לו הלכה לריש לקיש היה מקשה לי 24 קושיות ומתרץ 24 תירוצים ומתוך כך היתה הסוגיה

מתבהרת ביותר, ואתה מביא לי ראייה, וכי איני יודע שאני צודק ?
היה רבי יוחנן קורע בגדיו והולך ובוכה "איפה אתה ריש לקיש, איפה אתה
ריש לקיש" ? עד שיצא מדעתו. ביקשו חכמים רחמים עליו ונפטר רבי
יוחנן.

ושואל רבי אליהו לפיאן: איך אדם גדול בענקים כזה שעמד במיתת
עשרה מבניו, נשבר במיתת ריש לקיש ?

אלא כל זמן שהיה לרבי יוחנן חברותא ברמה שלו שיכל להקשות ולתרץ
וללבן את הסוגיות לעומקן, אגר כוחות נפש עצומים בהם יכול היה
לעמוד בייסורים שעבר, אבל כשמת ריש לקיש ולא מצא חברותא
מתאימה כבר לא יכול היה ויצא מדעתו. ועל זה נאמר או חבורתא או
מיתותא.

נמצאנו למדים, שכניסה לעולמה של תורה לעומק, עוזרת לאדם לעמוד
בכל צרותיו.

למה לא כפו על אומות העולם הר כגיגית

לעתיד לבא יבאו אומות העולם ויטענו לפני הקב"ה: למה לא כפית עלינו
את ההר ולא הכרחת אותנו לקבל את התורה כמו שעשית לבני ישראל ?

המשיל על כך המגיד מדובנא: משל לשתי נשים שבאו לרופא, אחת
סיפרה שהתינוק שלה חולה ולא אוכל כלום. אמר לה הרופא לתת לו
תרופות והזהיר אותה שלא תכריח אותו לאכול עד שיבקש.
השנייה סיפרה לרופא שהיא גמלה את הילד מיניקה ואינו רוצה לאכול
כלום. אמר לה הרופא שתפתח את פיו בכוח ותאכילו.

תמהו הנשים. ענה הרופא: הראשון סובל ממעיו לכן צריך לתת לו לנוח
ואסור להכריחו לאכול. ואילו השני רעב הוא אלא כיון שהיה רגיל עד
עתה לינק חושב שאוכל זה מקולקל הוא. לכן צריך להאכילו בכוח כדי

שיראה שהאוכל טעים.

הנמשל: עם ישראל מטבעו הוא עם קדוש, אבל עדיין לא טעם מהתורה ואינו יודע שהיא מתוקה מדבש, לכן צריך לתת לו ממנה בכוח ואז יקבלה ברצון. אבל אומות העולם טבען מושחת, ולכן אין טעם להאכילם בכוח.

הכנה לקבלת התורה

ויחן שם ישראל

"ויבאו מדבר סיני ויחננו במדבר ויחן שם ישראל נגד ה'הר" (שמות יט/ב).

פירש רש"י: ויחן (לשון יחיד) שם ישראל - כאיש אחד בלב אחד.

בשעה שישראל מאוחדים ומלוכדים, "כאיש אחד בלב אחד" יכולים הם לעמוד, אף נגד "ההר", היצר הרע, הדומה להר (אור ישראל).

את כוח האחדות רואים אנו בסיפור הבא: כאשר נפוליאון בונפרטה כבש חלקים גדולים מרוסיה הוא נהג מידי פעם להתייעץ עם גדולי ישראל אודות סיכוייו לנצח במלחמה, מסופר שהוא נפגש גם עם רבי חיים מוולוז'ין.

שאלו נפוליאון: מה דעתך על עתיד מלחמה קשה זו שפתחתי בה? האם כקודמותיה תסתיים אף היא בניצחון כביר, או חלילה אסון נורא אורב לי אי שם בדרכי?

פתח רבי חיים אמשול לך משל, למה הדבר דומה? נסיך אחד עשה את דרכו במרכבה רתומה לארבעה סוסים אבירים ומשובחים, מטובי היחס והאיכות. והנה בהגיעו לתוך יער עבות מעדו רגלי אחד הסוסים לתוך ביצה טובענית, הסוס משך אחריו גם את שלושת חבריו, והמרכבה שקעה

בביצה. כל מאמצי העגלון והמשרתים לחלצם מן הבוץ עלו בתוהו. והנה עבר שם איכר פשוט עם עגלתו שרתומה לשלושה סוסים כחוי עור ואף הם שקעו בביצה, אולם האיכר שלף תיכף את שוטו, הצליף בסוסים, אלו אזרו את שארית כוחם, ופתאום משכו את העגלה אל מחוץ לביצה, ויהי הדבר לפלא בעיני הנסיך ומשרתיו. שאלו הנסיך בתמיהה: איך הצלחת להוציא את העגלה עם הסוסים הכחויים שלך?

ענה האיכר: הסוסים שלך נבחרו כל אחד ממקום אחר לפיכך כשמצליף אתה על גבם מושך כל סוס לרוח אחרת, ואינם מצליחים להתאחד למען המטרה. אדרבה, כשמוכה האחד, שמחים לאידו כל עמיתיו. מה שאין כן סוסי הדלים והכחויים כולם משפחה אחת המה, אמא ושני בניה. לכן, כשמכה אני את האחד חשים זאת גם השניים האחרים ונחלצים מיד לעזרתו.

כיוצא בזה - אמר רבי חיים: אתה כבוד המלך נפוליאון דומה הנך לנסיך ההוא. לרשותך צבא אדיר מחומש ומאומן היטב, אלא שאינו עשוי מעור אחד. מורכב הוא מצבאות אוסטריה, פרוסיה, ספרד ואיטליה, שנלוו אל הצבא הצרפתי אשר תחת פיקודך. לפיכך מתאמץ כל אחד מהם להסב לעצמו את תהילת הנצחון, ועוד שמח בנפילת עמיתו בן ארץ אחרת. מה שאין כן צבא רוסיה, אף כי דל הוא באמצעים, כיון שבנוי הוא כמקשה אחת, מבני עם אחד הלוחם להגנת ארץ אחת - ארצו שלו, הרי כל אחד חש בסכנה המשותפת, ועושים יד אחת לחרף נפשם למען הצלתם. מכאן, הוד מלכותו, נובע הפקפוק שלי בנצחונכם - סיים הגר"ח את פרשנותו על עתיד המלחמה.

בהמשך המלחמה נחל נפוליאון מפלה גדולה ליד מוסקבה. לאחר מכן הוא נחל מפלה מוחצת במעבר הנהר ברז'ינה. כמעט כל חייליו אבדו בקרבות. הערכתו של רבי חיים מוולוז'ין התאמתה במלואה (מורשת אבות).

שלושה עקרים בקבלת התורה

"וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינִי וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר וַיַּחֲנוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל

נֶגֶד הָהָר" (שמות יט, ב).

מקשה "אור החיים" הקדוש: הרי בפסוקים שקודם לכן כבר נאמר "לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה באו מדבר סיני", ואם כן לכאורה, מדוע כפלה התורה וכתבה שוב "ויחנו במדבר"?

מסביר ה"אור החיים": כי פסוק זה בא ללמדנו שלושה עיקרים בקבלת התורה, שמבלעדי שלושת הדברים הללו אי אפשר היה לקבל את התורה, ועל ידם נתרצה הקדוש ברוך הוא לתת לבני ישראל את התורה:

הראשון, "ויסעו מרפידים", שקודם קבלת התורה, היו עם ישראל ברפיון ידיים ועצלות גדולה, לקראת קבלת התורה הכינו עצמם והתגברו על מידותיהם הטבעיות, קבלו על עצמם שלא להתעצל בלימוד התורה. כי כך טבע הדבר בלימוד התורה, שדברי תורה צריכים חיזוק כל העת.

לפיכך הוצרכה התורה לציין "ויסעו מרפידים", שהיו נרפים מאד, ו"יסעו" מאותו הרפיון שהיה להם קודם לכן. שזהו עיקר גדול ותנאי לזכות לכתרה של תורה.

העיקר השני, "ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר", שהכוונה בזה שהגיעו עם ישראל למדרגה רוחנית שהיא בבחינת מדבר, שהכל דשים ודורכים עליו, והוא מקום הפקר לכל, מצב של ענווה ושפלות רוח, כי מבלעדי זה אי אפשר לזכות לתורה, כי אין התורה שורה על גסי הרוח.

והעיקר השלישי, "ויחן שם ישראל כנגד ההר", "ויחן" הוא לשון יחיד, מפני שעם ישראל באותו הזמן היתה בניהם אחדות גדולה, כאיש אחד בלב אחד, וגם זה הוא תנאי גדול לזכות לתורה (מין הגר"ע יוסף).

כאיש אחד בלב אחד

רבי אומר: בשעה שעמדו ישראל על הר סיני השווו כולן לב אחד לקבל עליהם מלכות שמים בשמחה, שנאמר: "ויענו כל העם יחדו ויאמרו", ולא עוד אלא שהיו ממשכנים עצמן זה על זה (היינו שנעשו ערבים זה לזה). באותה שעה ביקש הקב"ה לכרות עימהם ברית (הערבות) על הנסתרים ועל הנגלים, אמרו לו: על הנגלים אנו כורתים ולא על הנסתרים, שלא יהא אחד חוטא בסתר ויהא הצבור מתמשכן עליו, שנאמר: (דברים כט, כח) "הַנִּסְתָּרִים לֹא אֶלֶהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת", לפיכך: "וידבר אלוקים את כל הדברים" (מדרש תנחומא פרשת יתרו).

לאהוב כל אחד מישראל

על פי דברי האריז"ל טוב לקבל עליו לאהוב כל אדם מישראל לפני התפילה. וכן אם יש אדם מישראל בצרה יתפלל עליו.

וכן נוהגים הספרדים לפני תפילה שחרית לומר: "הֲרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מַצּוֹת עֲשֵׂה שָׁל: וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךָ, וְהֲרִינִי אוֹהֵב כָּל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּנַפְשִׁי וּמְאוּדִי".

פה תאמר לבית יעקב

"ומשה עלה אל האלוקים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר פה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" (שמות ט/ג).

כותב המיכלתא: לבית יעקב - אלו הנשים תאמר להן בלשון רכה. ותגיד לבני ישראל - עונשים ודקדוקים פרש לזכרים. דברים הקשין כגידין.

מסביר המהר"ל: גדולת הנשים היא הגורמת לכך שהדיבור אליהן יכול להיות בלשון רכה, שבנקל ישיגו מעלות גדולות. אבל האנשים צריכים

להיות עמלים וטורחים בתורה מבלי מנוח לילה ויום. וזהו "ותגיד לבני ישראל", דברים הקשים כגידים, הוא העמל הגדול הזה. אמנם לנשים בלשון רכה, כי אינן צריכות כל כך, ואף על פי כן הן ראויות לשכר יותר גדול עד שלזה הקדימן הכתוב.

ועל פי זה מסביר הרב הירש למה נשים פטורות במצוות עשה שהזמן גרמן: הפטור איננו נובע מחשיבותן הפחותה כביכול, או מתוך שהתורה לא מצאה אותן ראויות כביכול לקיים מצוות אלה. אלא אדרבה לפי שאין התורה חושבת שנשים זקוקות למצוות אלו ולקיומן, משום שדין התורה מבוסס על העובדה שאצל הנשים קיימת חיבה יתירה והתלהבות קודש לתפקידן בעבודת הבורא, יותר מאשר אצל הגברים. הגברים זקוקים מזמן לזמן לתזכורות מדרבנות ומזהירות, בצורת מצוות שהזמן גרמן.

וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי

"אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל פְּנֵי נְשָׁרִים
וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי" (שמות יט/ד).

התורה מלמדת אותנו את המדרגה העצומה אליה זכו בני ישראל שהקב"ה העלה אותם ממ"ט שערי טומאה וקידושם קדושה כל כך גבוהה שהגיעו אליו ממש.

משה רבנו עומד ותוהה, כיצד זה שהיו עבדים לפרעה הגיעו למעמד של "והייתם לי סגולה מכל העמים". אמר לו הקב"ה: "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל".

אומר רש"י – אלו לא פחות ולא יותר. כי עם ישראל הם בני אברהם יצחק ועקב ועתידים לקבל את התורה ומגיעים להם כל השבחים הללו (הרב מרדכי אליהו שליט"א).

מיד חזרו והודו לקדוש ברוך הוא, שנאמר: 'ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ' (תהלים ח, ב). מיד כל אחד ואחד מסר לו דבר, שנאמר: 'עלית למרום שביט שבי' (שם סח, יט). בשכר שקראוך אדם לשון שפלות, נוצר מאדמה לקחת מתנות. ואף מלאך המוות מסר לו דבר, שנאמר: 'ויתן את הקטרת ויכפר על העם' (במדבר יז, יב). ואם לא היה אומר מלאך המוות את התרופה, מניין ידע זאת משה?

ונשאלות כמה שאלות:

ראשית: מה עלה בדעתם של המלאכים שביקשו להשאיר את התורה בשמים וכי הם יכולים לקיים את התורה? ומה תשובה ענה הקב"ה למשה? "אחוז בכסא כבודי" ומה עונה לבסוף משה?

ויש לפרש שהויכוח היה הרבה יותר עמוק ורציני. כידוע יש בתורה מחוץ לפשט גם רמז דרש וסוד (פרד"ס). אמרו המלאכים לפני הקב"ה: אומנם אין ביכולתנו לקיים את חלק הפשט, אבל אנו יכולים לקיים את שאר החלקים: רמז, דרש וסוד. חלקים אלו אנו יכולים להבטיח שנקיימם בוודאי, אך אם תיתן את התורה בארץ אומנם הם שייכים בכל ארבעת החלקים של התורה אך יצר הרע גדול ויתכן שלא יקיימו כלל.

כדי להבין את טענת המלאכים נביא משל: אם באים לאדם ומציעים לו אחת משתי חלופות: או לקבל מליון דולר מיד או 100 מליון בספק, מה עדיף? כל אדם נורמלי יעדיף לקבל מליון דולר בוודאי מאשר להמר על 100 מליון בספק.

כך טענו המלאכים: מאתנו תקבל שלושה חלקים (רמז, סוד, דרש) בביטחון, אך מבשר ודם אפשרי שתקבל אומנם כל ארבעת החלקים אבל בספק גדול, ולכן עדיף שתתן לנו את התורה, "אשר תנה הודך על השמים".

כאן רומז הקב"ה למשה: "אחוז בכסא כבודי", רמז לו על המתנה הנפלאה שנתן הקב"ה לישראל, אפשרות של חזרה בתשובה, התשובה מגעת עד

כסא הכבוד. כלומר אומנם לעם ישראל יש יצר הרע ויש ספק בקיום התורה, אך יש תרופת פלא של חזרה בתשובה, ואז כל הפשעים הופכים לזכויות ונמצא קיים את כל התורה כולה למפרע.

ועוד יש לשאול: למה התנגדו המלאכים שתינתן התורה לישראל, אפשרי לתת עותק אחד מהתורה לישראל ועותק שני להשאירו למלאכים בשמים?

ויש לומר: כיון שניתנה התורה לעם ישראל ניתנה להם גם הזכות לפסוק את ההלכה על פי כללי הלכה, ושוב אין רשות להתערב בזה ועל המלאכים לקבל פסק זה בלא ערעור. מכאן ואילך חל הכלל "לא בשמים היא" ומה שחז"ל יפסקו כאן קובע הדבר לכל העולמות ומשפיע אפילו על מערכות הטבע.

לא בשמים היא

על פי זה ניתן להבין את המעשה הנפלא שהגמרא מספרת (ב"מ נט:): על תנורו של עכנאי:

תנן התם: חתך את התנור חוליות ונתן חול בין חוליה לחוליה - רבי אליעזר מטמא, ורבי יהושע מטהר. וזהו תנורו של עכנאי. מאי עכנאי? אמר רבי יהודה: שהקיפו את רבי אליעזר כעכנא (נחש) זה וטמאוהו.

תנא באותה שעה השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו: אמר להם: אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח. נעקר החרוב ממקומו מאה אמה, ויש אומרים ארבע מאות אמה. אמרו לו: אין מביאים ראיה מן החרוב. אמר להם: אם הלכה כמותי אמת המים תוכיח. חזרו אמת המים לאחוריהם. אמרו לו: אין מביאים ראיה מאמת המים.

חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו. הטו כותלי בית המדרש ליפול, גער בהם רבי יהושע ואמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים זה לזה בהלכה אתם מה טיבכם? לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע ולא זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר ועדיין מטין ועומדים.

חזר אמר להם רבי אליעזר: אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו. יצאה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום? עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא.

אמר רבי ירמיה: שכבר ניתנה מהר סיני אין אנו משגיחים בבת קול, ואחר רבים להטות.

מספרת הגמרא: פגש רבי נתן לאליהו הנביא ואמר לו: מה הקב"ה עשה באותה שעה? אמר לו: חיך, ניצחוני בני.

ממעשה נפלא זה אנו רואים שכיון שניתנה תורה בארץ שוב חז"ל פוסקים כאן בארץ, ואין משגיחים אפילו בבת קול מהשמים. ונהפוך הוא שפסיקת ההלכה כאן בארץ מחייבת את השמים "ניצחוני בני" (ראה בהמשך ביאור נוסף נפלא עד מאוד על מעשה בתנורו של עכנאי).

פסיקת ההלכה משנה את הטבע

מספרים עובדה נפלאה על הגאון בעל שאגת אריה: הגיע אליו יהודי שהיה חולה במצב קשה וביקש מהרב עצה. לאחר שבירר הרב בצורה מדויקת על המחלה, הציע לו לעלות מיד לארץ ישראל. התפלאו התלמידים, יהודי חולה והדרכים בחזקת סכנה איך מציע הרב ליהודי לעלות לארץ ישראל?

הסביר הרב: מחלה זו שיש ליהודי אם היתה אותה מחלה לבהמה ישנה מחלוקת בין בעל השולחן ערוך לבין הרמ"א אם זוהי טריפה שלא תחיה או שאינה טריפה. לפי השולחן ערוך אינה טריפה ולפי הרמ"א היא טריפה. וכיון שאנו נמצאים בחו"ל שבו פוסקים הלכה על פי הרמ"א הרי יהודי זה הוא טריפה ולא יחיה. אם יעלה לארץ ישראל יקבל עליו את הוראות השולחן ערוך שהוא מרא דאתרא נמצא שיצא מדין טריפה ויוכל להמשיך לחיות.

ואכן עלה אותו היהודי לארץ ישראל וחי בה שנים רבות. רואים אנו מכאן

כמה גדול כח פסיקת חז"ל, שברגע שפסקו חז"ל על מחלה מסוימת שאינה טריפה, הדבר משפיע על הטבע ואכן היהודי ממשיך לחיות, הצדיק גוזר והקב"ה מקיים (עיין עוד בספרי "מעגלי החיים" חלק א).

תנורו של עכנאי

כאמור לעיל במעשה בתנורו של עכנאי, יצאה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום? עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא.

וביאר הרב דסלר ביאור נפלא עד מאוד: והנה שמיעת בת קול היא השגת האמת שמושגת לאדם לא רק בשכלו ובחיצוניות לבו, אלא ממקור פנימי עמוק. והיא ההכרה שלמעלה מהשכל על פי הנקודה הפנימית של האדם לפי מהותו.

ולפי שחכמים הכירו את גדולתו של רבי אליעזר כל כך בבהירות עד שבעומק פנימיותם הרגישו הכרח לבטל דעתם כנגדו ולפסוק כמותו.

כמו שמסופר במדרש על הערכתם את רבי אליעזר: ואבן אחת היתה שם והיתה מיוחדת לו (לרבי אליעזר) לשיבה. פעם אחת נכנס ר' יהושע (אחר פטירת רבי אליעזר) התחיל נושק אותה האבן ואמר: "האבן הזאת דומה להר סיני וזה שישב עליה דומה לארון הברית" (מדרש שיר השירים).

מאידך: שכל התורה לפסוק לפי הרוב, ואין לדיין אלא מה שענינו רואות, ואין לדון על פי הרגשת התבטלות אפילו לעומת הגדול ביותר.

ולכן "עמד רבי יהושע על רגליו", היינו התחזקות גדולה במלחמה הפנימית, ואמר: "לא בשמים היא", כלומר התורה מיוסדת על השכל הישר של רוב חכמי ישראל וצריך לבטל הכרת ה"בת קול" נגד שכל התורה.

ועדיין היה קשה להם, שמא פגמו במה שדחו את הגילוי של הבת קול. שאלו את אליהו: "מה הקב"ה עשה באותה שעה? אמר לו: חיך, ניצחוני בני", היינו שכך היתה הכוונה מתחילה שיבואו לאותה הנהגה החדשה

בגדולת התורה ויפסקו נגד רבי אליעזר, למרות שידעו והכירו בגדולתו של רבי אליעזר (מכתב מאליהו ה, דף 220).

כלום יש קנאה בניכם?

קשה: וכי לא ידעו המלאכים מה כתוב בתורה?

כתוב בספרים הקדושים: שהתורה היתה כתובה ברצף של אותיות (בראשית בראאליהם אתה שמים ואתה הארץ...) בלי שום רווח וניקוד, לפי שהתורה כולה שמותיו של הקב"ה שבהם ברא את העולם, וכולה סודות עליונים. כשנתן הקב"ה את התורה למשה לימדו את ההבדלות בין האותיות, ולימדו את ענייני התורה ומצוותיה. וזה לא ידעו המלאכים, אלא הסתכלו על התורה מהפן הרוחני, על סודות התורה. ולכן אמרו "תנה הודך (התורה) על השמים", אם התורה היא רק שמותיו של הקב"ה והם סודות עליונים אין לה עניין לארץ הגשמית. ענה להם משה שהתורה יש בה גם ענייני מצוות השיכים לעם ישראל (מורי ורבי הרב אליעזר קוגל שליט"א).

הויכוח בין המלאכים מראה על מעלת התורה

כדי להבין דרך משל את הויכוח בין המלאכים למשה מספרים: פעם שימש רב גדול בעיר גדולה. לעת זקנתו רצה לעבור לעיר קטנה ושקטה. בא הרב לבני העיר לבקש רשות, ואכן הסכימו. ויהי היום ובני העיר הקטנה באו לקחת את הרב בשמחה, גם בני העיר הגדולה התאספו. אך לפתע קמו בני העיר הגדולה והתנגדו בתוקף לעזיבתו של הרב, "אנחנו לא נוותר על רב בשיעור קומה כזה, איך נשיג רב כמוהו?".

קרא הרב לנציגי העיר ושאלם: הרי בתחילה הסכמתם, מדוע עכשיו אתם מתנגדים? אמרו לו: אם נוותר על כבודו מיד, יחשבו שכבוד הרב הוא רב גליל ולא ידעו להעריך את גודל מעלתו. לכן אנו מתנגדים תחילה שידעו

להעריך את כבודו ולבסוף נכבד את רצון כבודו.

הנמשל: התורה היתה שעשוע לפני הקב"ה עוד לפני בריאת העולם, דבר רוחני עליון שאין לנו בו השגה. חיזר הקב"ה לתת את התורה לאומות העולם ולא קיבלוה, עד שהסכימו עם ישראל. נוצר הרושם שהתורה היא דבר פשוט, ועם ישראל עשה טובה שהיה מוכן לקבלה. כאן יצאו מיד המלאכים למלחמה כדי שהתורה לפי רום מעלתה תישאר בשמים, "תנה הודך על השמים". אם מלאכים נלחמים עליה מראה הדבר את רום מעלת התורה (מרן הגר"ע יוסף).

התורה מעל הטבע

תנו רבנן: חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה (5888) פסוקים יש בתורה (קידושין ל.).

כותב המהר"ל: נראה שהגירסה היא ח' אלפים (וממילא מנין פסוקי ספר תורה 8888) ... ולפי זה כל החשבון הוסד על שמונה כי כן מעלת התורה הוא שמונה...

המספר שש מבטא את החומר, הגשמיות (שישה ממדים: פנים ואחור, ימין ושמאל, מעלה ומטה), **שבע** את הקדושה שבטבע (עיין על שש ושבע ב'גבורות ה' פמ"ו ובמקומות רבים בכתביו) **ושמונה** את שמעל לטבע. את השש והשבע יש ביכולת האדם להשיג - לא כן את השמונה. לכן המספר המבטא במדרשי חז"ל את קצה התפיסה האנושית הוא ארבעים ותשע (7 כפול 7).

ולפי זה מסביר בספר 'רסיסי לילה' (לרבי צדוק הכהן מלובלין): "מ"ט פנים בתורה" היינו גילויים, ומ"ט הם ז' פעמים ז' נגד ז' ספירות הבניין של כוח ההתגלות. ושער נ' נגד הבינה שבלב שזה אי אפשר לגלות (עיין שם עמוד יח).

לכך כדי לקבל תורה שהיא למעלה מהטבע (כדברי המהר"ל 8888 פסוקים בתורה)

יש לקבלה דווקא ביום החמישים מיציאת מצרים, ללמד דעת את בני ישראל שאף על פי שקיבלנוה - יש בה רבדים שלעולם לא נוכל להשיגם בשכל האנושי.

לכך, מסביר רבי נחמן מברסלב (ב'ליקוטי מוהר"ן'): שהקב"ה סובב שהמן יעשה עץ גבוה דווקא 50 אמה, ללמנו כי מעל לגלוי יש נסתר, מעל לטבע המתנהג על פי חוקים שיש לאנושות להבינם (49) יש רובד עמוק המסובב כול ומנהיג הכל (50) (הרב משה אדלר).

מה לילוד אישה בינינו

כשעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מה לילוד אישה בינינו? (שבת פח.).

שואל השל"ה הקדוש: כתוב "וַיִּתְּהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹקִים וְאֵינָנוּ כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹקִים", כתבו הספרים הקדושים שחנוך שלקחו אלוקים הוא מטטרון השר הגדול שבשמים. ואם כן יש עוד ילוד אישה בשמים. למה מתפללים המלאכים על משה?

ויש לומר: שחנוך שעלה לשמים הפך כולו לרוחניות ללא כל גשמיות כמו המלאכים ולא היתה שאלה עליו. מה שאין כן במשה שעלה בגופו השמימה, דבר שהיה משונה בעיני המלאכים.

ועוד יש לשאול: מה הדגש "ילוד אישה בינינו", היה צריך לומר מה לילוד אישה בשמים?

משה היה סמל לעם ישראל, בא כנציגו של עם ישראל לקבל את התורה. משה עומד בין המלאכים לקב"ה, נמצא שמעלת משה יותר מהמלאכים ולכן קינאו בו המלאכים "מה לילוד אישה בינינו".

ילוד אישה

כשמשה מבקר בשמים שאלו המלאכים מיהו? אבל כשבאו המלאכים

לאברהם, לא שאל מי הם אלא קיבלם בסבר פנים יפות.
מסופר: פעם האחים רבי אלימלך מליז'נסק ורבי זושא מאניפולי קבלו עליהם גלות. הגיעו לעיירה אחת ונכנסו לבית המדרש וישבו לשמוע שיעור מהרב המקומי. כך עברו מספר ימים ואיש מאנשי העיירה לא התעניין בהם שמא זקוקים למשהו. רק בערב שבת כשבאו לחלק בין בעלי הבתים את האורחים לסעודת שבת, ניגש אליהם ראש הקהילה ושאל מי אתם?

הדבר היה בפרשת "יתרו". השיב רבי אלימלך: "כשעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, מה לילוד אישה בינינו?", כלומר מי זה? אבל כשבאו המלאכים אל אברהם הוא לא שאל אותם מי הם? מדוע ולמה? עונים חז"ל: משום שאין בודקים למזונות, כאשר אדם מבקש מזונות לא חוקרים מי זה ומה זה, אלא נותנים לו.

ואילו אצלכם הפוך הדבר, בזמן שלמדנו ובאנו לקחת את התורה איש לא התעניין בנו, אבל כשהגיע זמן הסעודה אתם בודקים וחוקרים מי אנחנו, והרי "אין בודקים למזונות" (גנזי המלך).

אחוז בכסא כבודי

משה פחד מהמלאכים שהם רוחניים לגמרי והוא גשמי. אמר לו הקב"ה אחוז בכסא כבודי שהוא רוחני ותיהפך לרוחני טהור ואז תוכל לענות להם.

כלום יש קנאה ביניכם

משה עונה למלאכים "כולם יש קנאה ביניכם?", כלומר אין קנאה בין המלאכים.

וקשה: הרי בכמה מקומות ראינו שיש קנאה אצל המלאכים?
א. "וַיֹּאמֶר אֱלֹדִיקִים נַעֲשֶׂה אָדָם". מפרש רש"י – אמר בלשון רבים, לפי

שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך במלאכים.

ב. כאן אצלנו: "מה לילוד אישה בינינו", "אשר תנה הוודך על השמים", שהתנגדו המלאכים לתת את התורה לעם ישראל.

אם כן רואים שגם אצל המלאכים ישנה קנאה?

ויש לבאר: כי ישנם שני סוגי קנאה, האחת בין המלאכים לבין עצמם, ואחת בין המלאכים לגורם חיצוני.

הקנאה נוצרת כשני אנשים שהגיעו מרקע דומה (למדו יחד, גדלו יחד) והאחד הצליח ועלה על השני, דבר זה גורם לקנאה, לפי שחושב האחד שמגיע לו להתקדם יותר. אבל אם שניהם נשארו בדרגה אחת אין סיבה לקנאה.

לפי זה: המלאכים שאין בהם עליה או ירידה, מלאך הוא קבוע בדרגות לתמיד. לכך לא שייך שתיווצר קנאה ביניהם. אבל אצל בני אדם שכולם נולדים שווים אלא שבמהלך החיים אחד משיג חברו נוצרת הקנאה. ולזה אומר להם משה: כלום יש קנאה ביניכם? כיון שהמלאך לא משתנה אין סיבה לקנאה.

כל זה שייך בין המלאכים עצמם, אבל מול מערכות חיצוניות הדומות להם יש קנאה. תורה שנמצאת אצל המלאכים תקופה ארוכה ולפתע משה בא לקבלה ברור שתיווצר קנאה. וכן בבריאת האדם גורם הדבר לקנאה (אור חדש).

מעלות התורה

שלמה המלך מספר בספר משלי (פרק ג) על מעלות התורה:

כִּי טוֹב סִחָרָה מִסָּחַר כֶּסֶף וּמִמְחֹרֵץ תְּבוּאָתָהּ: יִקְרָה הִיא מִפְּנִינִים וְכָל חִפְצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָּהּ: אֶרֶץ יָמִים בְּיַמִּינָהּ בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכַבֹּד: דֶּרֶכֶיהָ דֶּרֶכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם:

המשנה בפאה אומרת: אלו דברים שאין להם שיעור. הפאה, והכפורים, והראיון, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה. אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כלם:

יקרה היא מפנינים: אמר רב אחא ברבי חנינא: יקרה היא מפנינים מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים (מסכת הוריות יג.). פירוש התורה יקרה יותר מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים (בית קודשי הקודשים), פנינים מלשון לפני ולפנים.

כידוע האדם המקודש ביותר בעם ישראל הוא הכהן הגדול, היום המקודש ביותר הוא יום כיפורים, והמקום המקודש ביותר בעולם הוא בית קודשי הקודשים שבבית המקדש. בא הפסוק לומר שאף על פי שמצרפים את שלושת הקדושות: האדם המקודש ביותר במקום המקודש ביותר ביום המקודש ביותר, עם כל זאת התורה חשובה יותר.

"וכל חפצים לא ישוו בה" – כל שאר חפצי התורה (מצוותיה) לא ישוו ללימוד התורה, והסיבה לכך שכל מילה במצוות לימוד התורה היא מצווה.

שואל הרה"ג רבי שלום שבדרון זצוק"ל: לכאורה פירוש הפסוק הוא שהתורה יקרה מאבנים טובות ומרגליות וכל חפצים לא ישוו בה כל חפצי העולם הזה, ואם כן קשה למה הגמרא הולכת ומפרשת את הפסוק בעניינים אחרים?

כדי להבין את העניין ממשיל הרב משל: מנהגו של אדם שיש לו אבן טובה, אך לא מבין באבנים טובות, לוקח אבן זאת והולך לאומן ושואל מה טיבה של אבן. נתאר לעצמו שייקח האדם זכוכית שדומה לאבן טובה וישאל את האומן: מה טוב יותר אבן זו או זו? ברור שהאומן יצחק, מנסים להשוות אבן טובה אמיתית לאבן זכוכית, אין כלל מקום להשוות אותם שהרי הם שני עולמות מרוחקים.

כן הדבר בעניין לימוד התורה: אם הפסוק הולך ומשווה עניינם רוחניים מול לימוד התורה וקובע שהתורה חשובה יותר ניחא, אבל אם הפסוק מנסה להשוות עניינים גשמיים מול לימוד התורה, הדבר מגוחך מאוד. אלא בוודאי ההשוואה היא בין שני עניינים רוחניים, מול כהן גדול שנכנס לפני ולפנים ומול שאר מצוות התורה. נמצאנו למדים מה גדולה מעלת לימוד התורה עד שאפילו קיום שאר המצוות לא מגיע לדרגת לימוד התורה (עין בספרי "מעגלי החיים" חלק א).

וְכָל חִפְצֶיךָ לֹא יִשְׁוּ בָּהּ

כשנתבונן בחילוף התורה בגרגירי כסף נראה לעין שטעות גדולה במקח היא, שהרי אם נשאל לאדם שהוא בעל חשבון גדול ובקי בכל ענייני העולם, כמה שווה חצר פלונית בערך, ישיב שהיא שווה כך וכך אלפים, לפי חשבון הלבנים וההוצאות שצריך להוציא על זה. וכאשר ישאלוהו על כל העיר כולה שיש בה אלפי חצרות כמות, ישיב לפי הערך שוויה כך וכך. וכאשר ישאלוהו על כל המדינה שיש בה אלף עיירות כמות, ישיב גם כן תשובה כזו.

שאל אותו אחד, כיון שאתה בעל חשבון גדול כל כך שאתה משער על כל העיירות והמדינות את שוויים וערכן, אמור לי כמה שווה אור השמש? השיב לו, הוי פתי וכי שייך שום שיעור שיווי לאור השמש, איני יכול לשער רק בדבר שיש גבול לערכו, מה שאין כן אור היום שהוא עיקרו של העולם אין שייך גבול וסוף לשוויו.

ועתה נבוא להתבונן, אם אור השמש שהיא בריאה מאוחרת בזמן ובמעלה, אין שיעור לשוויו, קל וחומר התורה שהיא בריאה מוקדמת בזמן שהיא נבראה אלפים שנה (תתקע"ד-974 דורות) קודם שנברא העולם כמו שאמרו חז"ל, והיא שורש כל המציאות וכמו שכתוב: "ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז", והיא העיקר במעלה ובשבילה נבראו שמים וארץ

וכל אשר בם כדי שיוכלו בני אדם ללומדה להשיגה ולקיימה, ובילתה לא היו נבראים כלל, וכמו שכתוב: "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי", על אחת כמה וכמה שאין שייך שום גבול ושווי לגודל ערכה וחשיבותה. וכאשר האדם מבטלה בשביל איזה גרגירי כסף, מורה שחס ושלום הגרגירים חשובים אצלו יותר, היש לך עלבון גדול לתורה מזה? וזהו מה שכתוב במסכת באבות: בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה (ספר שם עולם).

בְּהִתְהַלֵּךְ תִּנְחָה אֶתָּךְ

על התורה נאמר: "בְּהִתְהַלֵּךְ תִּנְחָה אֶתָּךְ בְּשֹׁכֶכְךָ תִּשְׁמַר עֲלֶיךָ וְהִקִּיצוֹת הִיא תְּשִׁיחֶךָ" (משלי ו, כב).

בשעת פטירתו של אדם אין מלווים לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר: "בהתהלך תנחה אתך" – בעולם הזה. "בשכבך תשמור עליך" – בקבר, "והקיצות היא תשיחך" – לעולם הבא (מסכת אבות).

מסופר: על מקרה שהיה בבית חולים הדסה בירושלים, אושפז אדם זקן לטיפול שהיה סובל מכאבים בכל גופו. ישב הזקן בכסא והיה קורא בספר קודש בלי הפסק. עבר סטז'ר וראה את הזקן שקוע כולו בספר ולא הבין מה זקן בגיל כזה לומד. שאל את בנו שהיה לידו: "האם האבא שלך צריך לעבור איזו בחינה שהוא לומד כל כך במרץ?", הסביר לו הבן שביהדות יש מצוות לימוד תורה כל ימי החיים אפילו עד יומו האחרון. דבר זה עשה רושם עז ונקבע בזיכרונו היטב.

אביו של הסטז'ר היה פרופסור מנתח בעל שם עולמי, בתפקידו זה היה עסוק מאוד הן בניתוחים מסובכים ביותר הן בכתיבת מאמרים מדעיים הן בביקור בכנסים בכל העולם, האבא היה בשיא האושר שלו. ויהי היום נסע האבא ברכב והיתה תאונה קלה בה נפגעה ידו הימנית. גם לאחר

ניתוחים ביד לא חזרה היד לתפקד בעדינות כמקודם, כך ששוב לא יכול היה לנתח.

כאן החל תהליך שלא היה אפשר לעצרו. הפסיק האבא להתעניין בכל התחום, השעמום החל להציק לו, וכל מה שהציעו לו לעשות דחה בשתי ידיים. המצב הנפשי הלך והדרדר עד שנעשה סיעודי, ומכאן ועד הסוף לא ארך זמן רב.

הבן שהיה אז לפני בחינות גמר שלו לקבל תעודת רופא, החל להרהר במצבו של האבא, נזכר באותו זמן שאף במצבים קשים היתה לו תעסוקה שתפסה את רוב זמנו, יושב ושוקע בספר ונהנה מכל רגע של לימוד. חשב לעצמו, מה יהיה סופי האם גם סופי יהיה כמו אבא שכל העניין יכול להיגמר בתאונה קטנה?

החל הבן להתעניין ביהדות ותורה... עכשיו הבן הדוקטור מקיים אורח חיים דתי ומחלק את זמנו בין הרפואה ובין לימוד התורה.

כי נר מצווה ותורה אור

דרש רבי מנחם בר יוסי: "כי נר מצווה ותורה אור", תלה הכתוב את המצווה בנר ואת התורה באור. את המצווה בנר, לומר לך מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה, ואת התורה באור, לומר לך מה אור מגן לעולם אף תורה מגינה לעולם.

משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים (בורות) ומן הברקנים (קוצים) ומחיה רעה ומן הליסטים, ואינו יודע באיזה דרך מהלך? נזדמנה לו אבוקה של אור, ניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים (כך זכה לקיים מצוה ניצל ממקצת פורעניות), ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטים ואינו יודע באיזה דרך מהלך.

כיון שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטים (ואף כאן זכה לתורה ניצל מן החטא ומן היסורים), ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך. הגיע לפרשת דרכים

ניצל מכולם (ואף כאן הגיע ליום המיתה ולא פירש מן התורה עד יום מותו ניצל מכולן – רש"י)
(מסכת סוטה כא.).

לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וְעֲנָקִים לְגִרְגְּלֶיךָ

"שָׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אָבִיךָ וְאֵל תִּטֵּשׁ תּוֹרַת אֲמִי: כִּי לִוְיַת חֵן הֵם
לְרֹאשֶׁךָ וְעֲנָקִים לְגִרְגְּלֶיךָ" (משלי א, ח-ט).

הנה ידוע כי מי שיש לו ענק גדול על צווארו, משובץ אבנים טובות ומרגליות, ענק שקיבל מהמלך לאות כבוד, לא יעלה על דעתו להוריד ענק זה אף שהוא מכביד עליו. להפך ככל שגדלו האבנים הטובות כן ישמח בנושאו את הענק על צווארו.

וזה שאומר שלמה במשלי: דע לך שהתורה דבר יקר ערך היא מאוד, כמו ענק גדול משובץ כולו באבנים טובות ומרגליות, שהקב"ה קשר על צווארנו.

כשתדע את ערכה של התורה, לא יהיה לך כלל קשה לקיים את התורה והמצוות הכתובות בה (אוצר משלי חסידים).

ובתורתו יהגה יומם ולילה

"כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וָלַיְלָה" (תהילים א, ב).

אמר רבא: בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה, "כִּי אִם בְּתוֹרַת ה'".
ולבסוף נקראת על שמו, "וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה" (מסכת עבודה זרה יט.).

לפני שניגשים לתורה יש לגשת לתורת ה', בשכל נותן התורה, 'בתורת ה' חפצו'. אחרי שלמד ומסתכל בשכל של תורה, 'ובתורתו יהגה'.

כך גם בברכות התורה, לפני שקוראים אנו מברכים 'אשר בחר בנו ... ונתן לנו את תורתו'. אנו רק מודים על הבחירה שנתן לנו את התורה. אבל אחרי הלימוד, כשכבר יש לנו את 'האוזן ששמעה על הר סיני', את ה'לבבו

יבין' - אשר נתן לנו 'תורת אמת' וממילא - 'חיי עולם נטע בתוכנו'.

עסק בלימוד התורה בכל מצב

"לולי תורתך שעשעי אז אבדתי בעיני" (תהילים קיט, צב).

מאז ומתמיד היו תמיד "ים התלמוד" ו "דם" ממוזגים יחד. כפי שדרשו חז"ל: "אף חקמתי עמדה לי", תורה שלמדתי באף (בזמני חרון) נתקיימה לי (ילקוט שמעוני).

אנו רואים מקרים רבים על מסירות הנפש ללימוד התורה בכל מצב: **רבי עקיבא** שהיה עמוד התורה שבעל פה הראה לדורות את דרך הגבורה בלימוד התורה מתוך צער וייסורים.

כאמור לעיל מספרת הגמרא (ברכות סא:): תנו רבנן - פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה. בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה. אמר ליה: עקיבא אי אתה מתיירא מפני מלכות?

אמר לו: אמשול לך משל למה הדבר דומה. לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום. אמר להם: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני רשתות שמביאים עלינו בני אדם. אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם, כשם שדרו אבותי עם אבותיכם?

אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פיקח שבחיות, לא פיקח אתה אלא טיפש אתה. ומה במקום חיותנו אנו מתייראים, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה.

אמר לו רבי עקיבא: אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה כי הוא חייך ואורך ימך כך אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה.

אמרו: לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית

האסורים, ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו. אמר לו פפוס: מי הביאך לכאן? ליה אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה, אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים.

בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו: תלמידיו רבנו, עד כאן? אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? היה מאריך בקריאת שמע במילה "באחד" עד שיצאה נשמתו.

רשב"י תלמידו של רבי עקיבא, דווקא כשברח למערה מחמת המציק, בתנאים קשים אלו התגלו לו רזי עולם.

התורה עומדת גבוה מעל הגבוה. התורה מובדלת מכל מצב ומכל סכנה, מעל אימה וסבל. זה מה שמכנה המהר"ל בשם "שְׁכָל הַנְּבִדָל", שכל מי שמסוגל להתבדל ולהתעלות מכל כל הסובב את ענייני הגוף ולהיכנס לתורה, הוא זוכה למעלות הרמות.

הגמרא (חולין מו.) מספרת מעשה נפלא ביותר: פעם אחת נכנסו חילות האויב לעיר, וסכנת פוגרום ריחפה על תושביה. רבה ורב יוסף היו בורחים מהעיר. בדרך פגשם רב זירא, אמר להם דבר הלכה בהלכות טריפות: "ערוקאי, כזית שאמרו, במקום מרה..." פירוש: ערוקאי – הנמלטים, תזכרו שהלכה שאמרו שאם נשאר כזית מהכבד הבהמה עדיין כשרה, דווקא אם נשאר בצד המרה.

רואים כאן הנהגה נפלאה ביותר, למרות שהם במצב של בריחה, מוסר להם רב זירא הלכה מחודשת. גם ברגעים הקשים ביותר ממשיכים בלימוד התורה, ולא מפסידים אף הלכה.

רמב"ם בפירוש המשניות (לסדר טהרות) מתאר את הסבל והייסורים והנדוד בארצות, שעוברים עליו. ואז, באותה תקופה היה עסוק הרמב"ם בביאורו למסכת טהרות (אחד הסדרים היותר קשים). תוך כדי מנוסתו מארץ לארץ, על

ספינות רעועות, מנתק הרמב"ם את שכלו מהצרות ונכנס לעומקה של תורה, היינו "שְׁכַל הַנְּבִדָל".

המהר"ם מרוטנבורג גדול הדור מארץ אשכנז, נתפס ומושלך לכלא. מצבו היה קשה מאוד כמו שהוא עצמו כותב: "יושב חושך וצלמוות בלא סדרים... העני הנשכח מכל טובה, אסקופה הנדרסת" (ת' מימוניות).

למרות מצבו הקשה לא פסק הרב מלימודו, שהוא כותב (בסיום לפרק ט' מסכת אהלות): "ברוך הגומל חסדים טובים. מאיר לעבדו וסייעני במגדל אנזשהיים (שם המקום שהיה אסור שם) לסיים פרק כוורת". כידוע פרק "הכוורת" הוא הפרק הקשה ביותר בכל סדר טהרות. דווקא את הפרק הקשה ביותר פירש הגאון במצב הקשה ביותר.

רואים אנו את "שְׁכַל הַנְּבִדָל" של הגאון, אף בהיותו מופלג בזקנה, בודד וגלמוד, במחשכי הכלא, מלבד מה שהמשיך להנהיג את עמו לכתוב תשובות הלכה, בירר גם את הסוגיות הקשות בש"ס.

הגאון מוילנא בסוף ימיו נחלה, בקושי רב עלה ביד בני משפחתו לקבל הסכמתו להזמין רופא.

כשיצא הרופא מהביקור שאלהו בני משפחת הרב: "היכן הוא עומד"? כלומר מה מצבו? ענה הרופא (שהיה יהודי שומר תורה ומצוות): הוא עומד במסכת כלים.

בשעת שהתקרב הרופא לבדוק פעימות לבו של הגאון, שפתותיו לא פסקו מלומר משניות ממסכת כלים. אף במצב קשה זה לא פסקה התורה מפיו.

בתקופת מלחמת רוסיה נגד יפן אלפי יהודים גויסו בעל כרחם ונשלחו אל חזית הקרבות. קיבל האדמו"ר מגור (בעל "השפת אמת") מכתב מרגש ביותר מאחד מתלמידיו שהיה בחזית בעיצומם של הקרבות.

את המכתב כתב התלמיד בתוך אחת מחפירות המגן, ותוכנו לא אחר מאשר פלפול עמוק בפירוש דברי "רבנו יונה" מסוימים!

את תשובתו אל תלמידו פתח ואמר: "הַעֲדָתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ", הַעֲדָתִי מִלְשׁוֹן "עֲדִי" תכשיט, עם יהודים כאלה אומר הקב"ה:

קשטתי ועטרתתי את השמים והארץ...

רואים אנו בכל דור ודור, למרות הקשיים והנדודים, הגזרות והשמדות לא פסק עם ישראל מלימוד התורה.
רבונו של עולם: ומי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ.

כבוד התורה

מנהגו של עולם, מלך בשר ודם גוזר גזרה ספק מקיימים אותה ספר אין מקיימים, ואילו משה רבנו גזר כמה גזרות ותיקן כמה תקנות וקיימות הן לעולם ולעולמי עולמים (מדרש רבה).

מסופר על הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב, סגורם של ישראל: ערב פסח אחר חצות יצא הרב לשוק.

פנה הרב לגוי אחד וביקשו בדי משי מיוחדים, שעליהם גזרו המלכות לבל יכנסו למדינה כלל. פנה הגוי לרב בלחש: כמה מטרים אתה צריך? השיב הרב: כמה מאות מטרים. אין בעיה, מיהר הגוי להשיב אביא לך תוך חצי שעה.

עזב הרב את הגוי, פנה ליהודי ובקשו: אנא אני צריך דחוף לכזית חמץ. הסתכל היהודי ברב ואמר: וכי הרב חושד בי שאני מחזיק עוד חמץ?! המשיך הרב בתחנונים אך החמץ לא נמצא.

ניגש הרב לבית הכנסת להיכל הקודש ופתח השיחה עם הקב"ה: ריבונו של עולם, תראה את ההבדל בין עמך ישראל לשאר אומות העולם. המלכות גזרה לבל יכניסו למדינה כלי משי כלל. ישנם שוטרים ובלשים ומי שייתפס יכנס אחת דתו להמית, ועם כל זאת הגויים לא נשמעים לחוק המלכות.

ואילו עמך ישראל, ציווית בתורתך הקדושה "בל יראה ובל ימצא" חמץ בפסח. ואין לך לא שוטרים שמפקחים ולא בלשים, ועם כל זאת, חצי יום קודם לכן אי אפשר למצוא אפילו כזית חמץ. "מי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד

בארץ".

נתינת התורה

בשלושה דברים נתנה תורה.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינִי בְּאֶהָל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה
הַשְּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵאמֹר (במדבר א/א).

רבנו בחיי: בשלושה דברים נתנה תורה, באש במים במדבר (מדרש תנחומא).
באש – כמו שכתוב (שמות יט) "והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה'
באש".

במים – כמו שכתוב (שופטים ה) "ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ
רעשה גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים".
במדבר – כמו שכתוב "וידבר ה' אל משה במדבר סיני".

ולמה נתנה בשלושה דברים הללו, לומר לך מה אלו חינוך לכל באי עולם
אף התורה חינוך לכל באי עולם, כמו שכתוב (ישעיה נה) "הוי כל צמא לכו
למים".

ועוד: ניתנה התורה במדבר לומר לך שאין אדם קונה התורה עד שיעשה
עצמו הפקר כמדבר.

וביאר ספר תפארת ישראל: יש לתורה ג' בחינות מחולקות שאין בחינה
זאת כמו האחרת:

א. התורה, כל דבר שבה הוא טוב בעצמו, כמו כבוד את אביך ואת אמך,
לא תגנוב וכו', ודבר זה הוא בודאי טוב מאד.

ב. ומכל מקום, אל תחשוב שדברי תורה הם רק מבחינת רשות ואינו
מחייב, אלא דברי תורה מחייבים את האדם ומוכרח להיות.

ג. ולא תחשוב שדברי תורה דת טבעית או דת נימוסית או דרך ארץ לקיום הישוב כמו שאמרו קצת אנשים כי התורה היא נימוס בני אדם, אלא התורה היא אלוקית שכל דבריה אלוקיים, ומפני כך על ידי זה זוכה לעולם הבא. שאם היו דבריה רק נימוסיים לא היה זוכה על ידם לעולם הבא.

ולפיכך באלו ג' דברים נתנה התורה:

א. ניתנה במים - כמו שאמר "גם עבים נטפו מים", וזהו הטוב כי הם גשמי ברכה לעולם, וכך התורה היא הטוב הגמור וכמו שאמר על זה "יערוף כמטר לקחי" ואמרו ז"ל מה מטר חיים לעולם אף התורה חיים לעולם כמו שאמרנו.

ב. ונתנה באש - שכל דברי תורה הם מחויבים מוכרחים בחוזק ותוקף, לכך נמשך אחר זה האש שיש בו כח חזק כמו שכתוב (ירמיה כ"ג) "הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע", מדמה התורה לאש לחוזק שיש בדברי תורה והחוזק הזה כי הדברים שבה מוכרחים ודבר זה מבואר.

ג. במדבר - ומפני שהתורה היא אלוקית שכלית ואינה נימוסית לכך נתנה במדבר, שהמדבר הוא מיוחד לדברים אלוקיים לא בישוב כי בישוב הדברים הטבעיים, והתורה אינה לפי הטבע ודבר זה מבואר למי שמבין דברי חכמה וגם זה נכון.

ומצד כל ג' בחינות אלו התורה היא נבדלת מן האדם, ולכך אמר מה אלו הם הפקר לעולם אף דברי תורה הם הפקר לעולם.

מסירות נפש לתורה: באש, במים ובמדבר

בשלשה דברים ניתנה תורה באש במים ובמדבר.

הקו האופייני של עם-ישראל הוא זה, שמיום היותו לעם גילה תמיד

מסירות-נפש בעד תורתו ואמונתו. בני-ישראל הלכו אל הגרדומים ומוקדי-האש, נתנו צוואריהם לשחיטה, קפצו לתוך הים ומסרו את חייהם כל אימת שהכריחו אותם רשעי האומות לבגוד בתורתם ובאמונתם.

כח זה ותכונה זו של עם-ישראל באו לידי גילוי עיקרי בשלושה מאורעות של דברי-ימי-העם:

באש – אברהם, אבי האומה, נזרק לכבשן-האש בעד אמונתו הטהורה אשר הפיץ בקרב בני-האדם, ובזה נטע את הכוח של מסירות-נפש בבניו אחריו.

במים – ואם היה זה צעד של יחיד נעלה מורם-מעם, הרי בא המאורע השני של קריעת ים-סוף - שאז קפץ עם שלם אל תוך הים הסוער, לפי ציווי האל - "ויסעו".

במדבר – אם היה זה רק ניסיון של-רגע, הרי בא המאורע השלישי, כאשר בני-ישראל הלכו למדבר-שממה שורץ חיות רעות, נחשים ועקרבים, ללא מזון ומים, לתקופה ממושכת.

הודות לשלושת הניסיונות הללו, של "אש" הכבשן, "מים" של ים-סוף וה"מדבר" שבו הלכו בני-ישראל תוך מסירות-נפש בעד דבר האלוקים, ניתנה להם התורה כקניין עולם. שלושת הניסיונות הללו הינם הערובה הבטוחה ביותר לקיומו הנצחי של עם ישראל.

איך קונים תורה

בשלושה דברים ניתנה תורה באש במים ובמדבר.

באש – כידוע לאש יש תכונה לשרוף, היא יכולה לעקור ערים שלמות ולהפוך אותן לתל שממה, מאידך לאש יש תכונות מועילות: לבשל, לחמם ואף לקרר.

על האדם לדעת איך ללמוד וממי ללמוד את התורה. כי בתורה יש סם חיים וסם המוות, כמו שאמרו חז"ל: זכה, נעשה לו סם חיים לא זכה,

נעשה לו סם המוות.

במים – מה מים עוזבים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, אף התורה עוזבת את הגאווותנים והולכים לשפלי הרוח. כדי לזכות בתורה צריך להיות עניו.

מדבר – מדבר הוא אינו מקום ישוב, ואין בו את כל התענוגות של עיר. כך מי שרוצה לזכות בתורה צריך להתרחק מכל התענוגות.

מספרים על החפץ חיים שהתארח פעם אצל אחד העשירים, העשיר היה עסוק מאוד בעושרו ולא היה לו פנאי ללמוד תורה.

כשנכנס הרב ראה בפינה זו של הסלון ספה נדירה ביותר, הצביע הרב על הספה ואמר: "מסכת בבא בתרא". המשיך להסתכל, והנה בתקרה נברשות ענקיות משובצות באבנים מיוחדות, שוב הצביע הרב אל הנברשת ואמר: "מסכת שבת". שוב ראה מצד הקיר ארון ספרים העשוי מעץ מיוחד, הצביע הרב ואמר: "מסכת עירובין".

שאל אותו העשיר לפרש דבריו. נענה הרב ואמר: אם את הזמן שהשקעת כדי להרוויח כסף לקנות את הספה היקרה הזו היית מקדיש ללמוד תורה היית זוכה לסיים מסכת בבא בתרא. ואם את הזמן שנדרש ממך כדי להשיג את הנברשות היה משקיע בלמוד התורה היית מסיים מסכת שבת....

לכל אדם יש אותו מספר שעות ביממה, השאלה למה הוא מקדיש את הזמן, האם לתענוגות (ספא, נברשות...) ממילא לא נשאר זמן לתורה, או שהוא מתנהג כמו "המדבר" שלא מחפש תענוגות ממילא רוב שעותיו יוקדשו לתורה.

למה נמשלה התורה למים

הוי כָּל צִמָּא לְכוּ לַמַּיִם וְאֲשֶׁר אֵין לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וְאָכְלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ
בְּלוֹא כֶּסֶף וּבְלוֹא מַחִיר יֵין וְחֶלֶב (ישעיהו נה/א).

ואין מים אלא תורה (ב"ק פא.).

מדרש שיר השירים רבה נמשלו דברי תורה למים

- א. מה מים מסוף העולם ועד סופו כך תורה מסוף העולם ועד סופו.
- ב. מה מים חיים לעולם כך תורה חיים לעולם.
- ג. מה מים מן השמים כך התורה מן השמים.
- ד. ומה המים מטהרים הגוף (על ידי טבילה במקווה) כך תורה מטהרת הגוף.
- ה. ומה המים יורדין טיפין-טיפין ונעשים נחלים-נחלים כך תורה, אדם לומד שתי הלכות היום ושתיים למחר עד שנעשה כנחל נובע.
- ו. ומה מים אין אדם גדול מתבייש לומר לקטן השקני מים כך דברי תורה אין הגדול מתבייש לומר לקטן למדני פרק אחד דבר אחד פסוק אחד ואפילו אות אחת.
- ז. ומה מים כשאין אדם יודע לשוט בהם סוף שהוא מתבלע (נעלם מהעולם) כך דברי תורה אם אין אדם יודע לשוט בהן ולהורות בהן סוף שהוא מתבלע.

משה קיבל תורה

כשם שהתורה שבכתב ניתנה למשה בסיני, כך ניתנו למשה ביאורי הפסוקים וההלכות היוצאות מהם, וכן כל התורה שבעל פה. כמו שכתוב במדרש רבה: בשעה שנגלה הקב"ה בסיני ליתן תורה לישראל אמרה למשה על הסדר מקרא ומשנה תלמוד ואגדה, שנאמר (שמות כ) "וידבר אלוקים את כל הדברים האלה", אפילו מה שהתלמיד שואל לרב אמר הקב"ה למשה באותה שעה. אחר שלמדה מפי הקב"ה אמר לו: למדה לישראל. אמר לפניו: רבינו של עולם, אכתוב אותה להם. אמר לו: איני מבקש ליתנה להם בכתב מפני שגלוי לפני שעובדי כוכבים עתידים לשלוט

בהם וליטול אותה מהם ויהיו בזויים בעובדי כוכבים אלא המקרא אני נותן להם בכתב, והמשנה והתלמוד והאגדה אני נותן להם על פה.

אופן נתינת התורה

התורה ניתנה בשתי בחינות:

א. לקיחה, שמשה לקחה מהמלאכים, לאחר שמשה התגושש עמם וניצחם. ולכן לקחה בזכות

ב. ניתנה במתנה על ידי הקב"ה.

ולכן גם מברכים בתורה ב' ברכות בתורה:

א. "לעסוק בדברי תורה", מבחינת יגעתי ומצאתי שהיא לקיחה בזכות.

ב. "אשר נתן לנו" – במתנה.

כדי להבין את ב' הבחינות, צריך לדעת שהמלאכים היו קודמים לתורה, ויש להם דין קדימה מדין בר מצרא (שהשכן לשדה חברו קודם לקנותו לפני אחרים). כדי שלא תהיה להם טענת בר מצרא על עם ישראל (שהם הקודמים בתורה) נתן הקב"ה את התורה במתנה, שבמתנה אין דין קדימת השכן. מה שאין כן אצל משה שכוחו יפה שנתגושש עם המלאכים וניצחם, ניתנה לו התורה בלקיחה, ששוב אין טענות למלאכים.

ולפי זה ברור הפסוק הפלא ופלא, שנאמר "עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם ואף סוררים לשכן יה אלוקים" (תהילים no/ט). משה עלה למרום והיה לו כוח הרי "שבית שבי" מבחינת לקיחה, אבל לגבי עם ישראל הם רק מבחינת "לקחת מתנות באדם".

רואים את הקולות

הראיה החזותית יש לה יתרון בכך שהיא מספקת לאדם כמות אדירה של אינפורמציה אך הדברים חיצוניים אינם חודרים פנימה, הם כופים על

האדם בבת אחת.

אומנם שמיעה היא מציאות הפוכה, קליטה הרבה יותר איטית אך חודרת יותר עמוק. האדם מעכל ומבין את הדברים ויכול לחדור לפניו הרוחניות שבדברים. השמיעה היא הבנה פנימית של הדבר.

בקבלת התורה התאחדו היתרונות של שני הדברים יחד, גם ראייה חזותית וגם הבנה פנימית של הדברים.

בחי היום יום אנו רואים הרבה מאוד דברים, אך לא מפנימים את משמעות הדברים. מיליוני חיות ויצורים סובבים אותנו בתמידות, ציפורים, פרפרים, זבובים, וכיוצא בהם.

כל העולם הוא רק כלי כדי להעביר לנו את המסר והמשמעות הרוחנית שמסתתרת מאחורי הבריאה הפיזית. אם נהיה קשובים די הצורך לראות את הקולות, לשאת את עינינו למרום ולראות "מי ברא אלה", עם קצת פתיחות ומסירות לחיפוש האמת, נוכל לגלות את סודות הבריאה הנפלאים בכל מקום (הרב גיל גרשון).

חיבור הגשמיות והרוחניות

כותב המגיד ממזריטש: עניינו של מתן תורה להמשיך את עשרת הדברות לתוך עשרה מאמרות שבהם נברא העולם.

כלומר: לחבר את עולם התורה עם ענייני העולם הזה להיותם אחד. שלא כאלה שחושבים שעולם התורה לחוד ועולם הזה לחוד, אלא שניהם שווים ובשניהם צריך לכוון לשם שמים, גם בענייני העולם הזה צריך להתנהג על פי כללי התורה.

ובזה נראה להסביר את ההלכה שאסור להפסיק בין קשירת תפילין של יד לקשירת תפילין של ראש, כי תפילין של יד מרמז על עניינים הנעשים ביד, ותפילין של ראש מרמז על הרוחניות הנלמדת בראש. אנו מצווים לא

להפריד ולהפסיק ביניהם כי שניהם אחד.
ולפי זה מתבארת עוד הלכה: שאם בירך ברכות התורה בבוקר והלך לעסקיו, כשחוזר ללמוד שוב אין צריך לברך שנית (או"ח מז,י).
 וקשה: הרי בכל המצוות כשהיה היסח הדעת בינתיים, כגון שיצא לעסקיו, כשחוזר מברך שנית. למה בברכות התורה הדבר שונה?
 אומנם לפי האמור, כיון שגם במלאכתו צריך להיזהר מכמה איסורים (גזל, ריבית אונאה וכו') הרי שגם במלאכתו חושב על התורה, ולא הוי היסח הדעת ולא חוזר ומברך כשחוזר ללמוד (קול יהודה).

קנייני התורה

אי אפשר לקנות תורה בעינוגים, צריך האדם להשקיע את רובו ככולו בעסק התורה.

כמו שכתוב במסכת אבות (ד,ו): כָּךְ הִיא דִּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, פֶּת בְּמַלְחָה תֹאכַל וּמִים בְּמִשְׁוֹרָה תִּשְׁתֶּה וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן וְחַיִּי צֶעַר תִּחְיֶה וּבִתּוֹרָה אֶתָּה עֹמֵל.
 אִם אֶתָּה עֹשֶׂה כֵּן אֲשֶׁרִיךְ וְטוֹב לְךָ אֲשֶׁרִיךְ בְּעוֹלָם הִזָּה וְטוֹב לְךָ לְעוֹלָם הַבָּא.

ושואלים: אדם שמתנהג בחיי צער – פת במלח, מים במשורה וכו' ברור לנו שזוכה לעולם הבא. אבל מהו "אֲשֶׁרִיךְ בְּעוֹלָם הִזָּה"?
 על כך עונה התנא במסכת אבות "אִם אֶתָּה עֹשֶׂה כֵּן" אז תרגיש כמה טוב לך גם בעולם הזה. אבל אם תעמוד מבחוץ לא תבין את התענוג הגדול (רבי שמחה זיסל).

משל למה הדבר דומה: אדם שלא טעם פרי המנגו מימיו, ושואל אותך מה

טעמו? כמה שתנסה להסביר לו: יש בו מתיקות, וקצת חמיצות וכו' לא ידע טעמו האמיתי. אבל ברגע שיטעם מהפרי מיד ידע מה טעמו. כך היא התורה הקדושה, אף שמנסים לתאר את חיי התורה "אשריך בעולם הזה", קשה להבין הדבר. אם רק תבוא ותנסה, "אם אתה עושה כן", אז תבין דרכה.

כִּן הִיא דִּרְכָּה שֶׁל תּוֹרָה

אם תאמר, עד שאקבץ ממון וכשאפנה מעסקי אז אחזר ואקרא ואשנה - אם תעלה מחשבה זו בלבך, אז אין אתה זוכה לכתרה של תורה לעולם. אלא עשה תורתך קבע, ומלאכתך עראי (אבות א, טו). ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה (אבות ב, ד) (אורחות צדיקים).

פת במלח תאכל

כתב הבית ישראל זצ"ל בלשון קדשו: שמעתי לפני ששים שנה מחסיד זקן בן מאה שנה, ששמע מהרבי ר' בונם זי"ע: פת במלח תאכל - אפילו שאין לך יותר לאכול מזה בכל זאת - אכול בשמחה והתלהבות, כאילו היו אלו מעדנים. ומים במשורה תשתה, אפילו שאין לך יותר מאשר מים במשורה, בכל זאת שתה בשמחה והתלהבות, כאילו היה זה משקה מלכים. וחיי צער תחיה, אפילו אתה חי את כל ימך 'בחיי צער' - בכל זאת, תחיה, חייך שיהיו תמיד בשמחה (ספר קול מבשר).

שלשה עניינים הם עקרי ההכנה

כידוע בענייני המסחר יש קניינים לכל דבר. כגון משיכה כדי לקנות מטלטלים, או כסף שטר או חזקה לקניין קרקעות. אדם שלא יעשה את הקניין המתאים הרי זה לא מכר או קנה אף ששניהם רוצים. כן הדבר בקניין התורה, כדי לקנות תורה צריך לקנות בדרכי הקניין המקובלים, כמבואר בפרק שישי ממסכת אבות (כדלעיל).

כותב אור החיים: שלשה עניינים הם עיקרי ההכנה לקבלת התורה, שבאמצעותם נתרצה ה' להנחילם נחלת שדי היא תורתנו הנעימה:

א. התגברות והתעצמות בעסק התורה, כי העצלות הוא עשב המפסיד השגתה, ולזה תמצא כי כל מקום שמוזכר תורה ידקדקו לומר לשון חוזק ואומץ, עד גדר שימית עצמו עליה, דכתיב (במדבר יט יד) **"זאת התורה אדם כי ימות..."**, ודרשו ז"ל (ברכות סג:) שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה. ותראה כי לא תושג ההשגה אלא בהתעצמות גדולה, וכנגד זה אמר הכתוב: **"ויסעו מרפידים"**, לומר שנסעו מבחינת רפיון ידים.

ב. השפלות והענווה, כי אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר (עירובין נד), וכנגד זה אמר **"ויחנו במדבר"**, פירוש לשון שפלות וענווה כמדבר שהכל דורכים עליו.

ג. בחינת ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים לא שיהיו בד בבד (קבוצות נפרדות), שעליהם אמר הכתוב: (ירמיה נ לו) **"חרב אל הבדים"** (תענית ז), אלא יתוועדו יחד ויחדדו זה לזה, ויסבירו פנים זה לזה, וכנגד זה אמר: **"ויחן שם ישראל"** לשון יחיד, שנעשו כולן יחד כאיש אחד, והן עתה הם ראויים לקבלת התורה.

קנייני התורה

התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, ואלו הן (מסכת אבות ו, ה- משניות קהתי):

בתלמוד (לימוד בשקידה עצומה)	בשכלות הלב (שיבין הדברים לעומקם)
בשמיעת האזן (שיקשיב טוב לדברי רבותיו, או שישמיע לאוזנו מה שלומד)	באימה (שתהא אימת רבו עליו)
בעריכת שפתים (שיחזור על לימודו)	ביראה (שתהא יראת שמו בלבו)
בבינת הלב (בהתבוננות)	בענווה (שיהא ענו ושפל)
	בשמחה (לימוד מתוך שמחה)

אוהב את הבריות (ומקרנן לתורה).
אוהב את המישרים (שבחר ללכת בדרכי ישר)
אוהב את התוכחות (מקבל דברי מוכיחו באהבה)
ומתרחק מן הכבוד (שאינו מקבל כבוד על שלמד תורה)
ולא מגיס לבו בתלמודו (שגם מתוך לבו אינו מתגאה בלימודו)
ואינו שמח בהוראה (אינו שמח לפסוק את הדין שמא תצא תקלה על ידו)
נושא בעל עם חברו (משתתף בצער חברו)
ומכריעו לכף זכות (שדן את חברו לכף זכות)
ומעמידו על האמת (אם חברו נכשל מעמידו על טעותו)
ומעמידו על השלום (שאם יש מחלוקת ביניהם בלימוד מעמידו על השלום בדרך אהבה)
ומתיישב לבו בתלמודו (לומד בקבע ולא דרך פזיזות)
שואל ומשיב (שואל על מנת להבין ולא לקנטר, ואף משתדל בעצמו לתרץ)
שומע ומוסיף (שומע בתשומת לב דברי האחרים, ומוסיף נופך להסבר דבריהם)
הלומד על מנת ללמד (שמתוך שחוזר ומלמד, תלמודו מתקיים בידו)
והלומד על מנת לעשות (שאז לומד את העניינים לכל פרטיהם)
המחכים את רבו (בשאלות של טעם)

בשימוש חכמים (שעל ידי שימוש חכמים ילמד מעשיהם)
בדקדוק חברים (שמדקדק בבחירת חברים)
בפלפול התלמידים (שעל ידי קושיותיהם יתחדד)
בישוב (שתהא דעתו מיושבת עליו)
במקרא (שיהא בקי בכל כ"ד ספרי הקודש)
במשנה (שיהא בקי במשניות)
במיעוט שינה (שלא ישן הרבה)
במיעוט שיחה (שימעט לדבר דברי חולין)
במיעוט תענוג (שימעט בתענוגי הגוף)
במיעוט דרך ארץ (שימעט בעסקיו)
בארץ אפים (שיתרחק ממידת הכעס)
בלב טוב (שלו פנוי מהקנאה והשנאה)
באמונת חכמים (שמאמין בדברי חכמים אף על פי משיגם בשכלו)
בקבלת הייסורים (שמקבל ייסורים באהבה)
המכיר את מקומו (שיודע ערכו ולא נדחף למקום שאינו ראוי)
והשמח בחלקו (מסתפק במה שיש לו)
והעושה סייג לדבריו (שזהיר הוא בדבריו)
ואינו מחזיק טובה לעצמו (על שלמד הרבה תורה)
אהוב (על הבריות).
אוהב את המקום (שמתוך כך לומד תורה לשמה).

שנאמר "ותאמר אסתר למלך
בשם מרדכי".

והמכוון את שמועתו (שמעמיק להבין
כוונת הדברים ששמע מפי רבותיו)
והאומר דבר בשם אומרו (שרגיל
לומר שמועה בשם רבותיו).

הא למדת כל האומר דבר בשם
אומרו מביא גאולה לעולם,

היגיעה בתורה

פעם נכנס אלי תלמיד חכם זקן שהיה סגי נהור, והראה לי שני ספרים
שחיבר. הראה דבר תורה בספר ואמר לי: זה החידוש האחרון שלי. וביאר
מיד: הייתי מתייגע הרבה בלימוד התורה ומחדש חידושים. לעת זקנתי
היה הדבר קשה עלי. כשגמרתי חידוש זה חשבתי לעצמי שלא אתייגע כל
כך בתורה רק אלמד בלי יגיעה, פתאום פסקו עיניי מראות.
הלכתי לרופאים גדולים, אחר שבדקו וחקרו אמרו לי: איך יכולת לראות
עד עכשיו? לפי הבדיקות מתברר שכבר עשר שנים לא היה לך כוח
הראיה, ומה שראית עד עכשיו הוא פלא גדול.
סיים הזקן: הרופאים לא ידעו את הסיבה, אבל אני יודע. כל זמן שהייתי
מתייגע בתורה נתנו לי את כוח הראיה לצורך הלימוד. ברגע שהחלטתי
להפסיק את היגיעה פסקו לי את כוח הראיה (אור דניאל).

איני דר אלא במקום תורה

אמר רבי יוסי בן קיסמא: פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד,
ונתן לי שלום, והחזרתי לו שלום, אמר לי: רבי מאיזה מקום אתה?
אמרתי לו: מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני. אמר לי: רבי רצונך
שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות
ומרגליות? אמרתי לו: אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות
ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה (מסכת אבות ו,י).